Journaal of te waa-
rachtige ...

XXII : -
337 1/

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Journaal/

OFTE

Waarachtige Beschrijvinge van de gruwelijke Conspiratien

Der

ENGELSCHE,

Ondelit in de Eylanden van Amboyna, in Oost-Indien/ en de straffe/ by Justitie daar op gevolgt.

Dienende tot vermorselinge van d'onrechtvaardige actie des *Parlements van Engelandt*, op de Nederlandsche *Oost-Indische Compagnie*.

Waar inne een yder kan sien/ de Cinceritept in de proceduren tegen de Conspirateurs/ by den Gouverneur end Raad van Amboyna gepleegt.

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENW.

t'AMSTERDAM,

Gedrukt voor HENDRIK STAM, 1652.

Item Id: 0710 209 360.
PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 6 Maret 2012
No. Induk : 19914/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID : 0010 - 42957860
Beli / Hadiah : Ex. Museum

JOURNAAL
Der
Engelsche verraderijen, ontdekt in Amboyna 1623. en de straffe die by Justitie daar op gevolgt is.

DE Oorsaken en beginselen / waar door den Gouverneur ende Raad / wegens dese Geunieerde Nederlanden / in Amboyna in suspitie gekomen zijn / van dat wel pets tegens die Provincien gecomplotteert soude wesen / zijn eerst ontstaan door de groote licentie der Tarnatanen in de Molocque ende in Amboyna : die tegens het contract van Alliantie 1606. met haar Hoog Mogende gemaakt / hadden ún hoofdeling bestaan / buyten onser consent en weten / vrede te maken met den Koning van Tidore : als ook trebes met de Spangiaarden ; waar door de voorseyde Tarnatanen genoegsaam al het respekt afgelegd hadde / 't welk sy op d'oude alliantie en menigvuldige assistentien aan desen Staat schuldig zijn ; den Spangiaart in de Molucque was ook genoegsaam meester ter zee / vermids d'Engelsche kooplupden aldaar in Oost-Indien weyg'rig bleven eenige Schepen van Oorlog / tot gemeene beste / in zee te hrengen / soo als sy op het Tractaat 1619. toegestaan hadden te doen / 10. in 't getal : waar door de tochten op Manilha komende te cesseeren / den vyand onbemoept syn handel daar dryvende / en macht bekomen hadden om verscheyden Schepen / Galeyen en Jachten na de Molocque te senden / met groot secours van volk en provisie : en dat daar tegens door oorsake van 't voorsz. manquement der Engelsche geen Oorlog-schepen in de Molucque gehouden wierden soo als behoorlik was. De ondersaten van den Koning van Tarnata bestonden mede / buyten gewoonte / d'onse veel hoons aan te doen / hebbende verscheyden van dien / op diverschе manieren / geoutrageert / en ook sommige doodt geslagen / sonder dat op ons versoek daar eenige Justitie over

gepleegt is : ende gelijk d'eene oberlast ongestraft blijft/ volgt meer andere daar toe om sulks upt te voeren : soo zijn ook de voorsz. Tarnatanen van Amboyna, woonende op Loehoe, Combello, en na-gelegen plaatsen/verder gegaan; en hebben ter zee gearmeert ende geinbadeert verscheyden Eylanden en plaatsen / staande onder den Nederlandschen Gouverneur in Amboyna, beroobende de selve/en staande dood onser onderdanen/ en andre gebanktelijk wechvoerende tot slaven ; en niet tegenstaande het instantelijk versoek van de voorseyde Gouverneur/ soo en is daar mede geen reparatie noch Justitie op gevolgt ; maar zijn de voorseyde Tarnatanen in Amboyna noch verder gegaan/en hebben opentlijk gedreygt/ onse Hooplupden doodt te slaan/en de Facturie te spoliëren ende te verbranden : gelijk ook onse Hooplupden de Nederlandsche goederen daar upt gerupmt hebben/om de schade voor te komen:ende de Tarnatanen op Loehoe, de Nederlandsche Facturie mede effectuëlijk in brandt gesteken / met verlies van al de goederen die daar in waren. In de Manieheli, een Eylandt onder de Provincie van Amboyna sorterende / hebben sy korts daar na de Logie mede in brandt gesteken / met verlies van al de goederen die daer in waren. De Nederlandsche Gouverneur / om by sijn respect en jegenwoordigheyt soodanige rebellie te doen op houden / orde te stellen in toekomende/reparatie en straffe te versoeken op de voorgaande insolentien : is met weynig macht van Koeptugg na Loehoe gevaren. Waar ontrent komende/wierdt/buyten gewoonte / bejegent van een armade van Koeptugg der Tarnatanen van Loehoe, veel machtiger als de sijne/ die genoegsaam te kennen gaven 't weynig respect aan de voorsz: Gouverneur : dien sy braveerden/ sonder hope van eenig redres te konnen bekomen ; soo dat hy onverrichter sake weerom heeft moeten vertrecken : en waren de Tarnatanen hier door/en door het voorgaande/soo stout en vermeten geworden/ dat sy opentlijk seyden / op onse onderdanen te willen (door een generale

tocht

tocht van 100. Coxbaren of Fregatten) roben/en in Amboyna komen en besoecken de onderdanen/die aldaar op zyn : waar dooz onder de Indianen/staande onder subjectie van haar Ho: Mog: als mede over de Nederlanders een groote schzik is gekomen; ja in verre gelegen Eylanden beoosten Banda, werdt mede gesegt en liep opentlik tyding / dat de Hollanders het Kasteel van Amboyna nu al genoegsaam quyt waren: en werde bele verschepden secrete Coxrespondentien / tusschen d'Indianen als anderssins/dien tydt/gehouden.

Hier dooz is de oozsk: Gouverneur en raad van Amboyna, beweegt gewozden/om op alles nau reguard te nemen : alsoo daar uyt klaarlik te bespeuren was dat pet tegens de Staat van Amboyna mochte zyn gecomplotteert / ende dat d'Indianen onder haar selfs soo groote sake niet soude derben beginnen/ sonder eenigh groot suppozt te weten by eenige Europische Natien/als de Spangiaart/of Pooztugueesen/of ymant anders : alsoo mede verstaan hadde dat die van Loehoe, Combelle, &c. met d'Engelsche Boop-lieden groote secrete Coxrespondentien hielden.

Soo als de sake in desen standt in Amboyna waren / is in Febz. 1623. wonderlik uyt-gekomen/en ontdekt een grouwelike Conspiratie tegens het Kasteel/den persoon van den Gouverneur/en den geheelen Staat in Amboyna, en dat is eyndelik dooz de apprehensie van een Japonees/complice van 't fait/ die in onbehoozlike tyd verscheyde malen op de wallen van het Kasteel gesien was: alwaar hy aan d'onervarenste soldaten al te curieuselik inquireerde/ aangaande het stellen en verandzen van de wachten/en hoe veel volks in 't Kasteel mocht wesen/en andere dingen meer ; waar op in soodanige gelegenthepd den boozsz. Japonees gesaiseert is/en geexamineert zynde/na veel circumstantien bekende/dat de Japonneesche soldaten (in onse dienste zynde) besloten hadden / haar meester van 't Kasteel te maken / en dat sy sulks met hulpe van d'Engelsche souden by

der hand genomen hebben/die haar daar toe versocht hadden; en dat sy in 't Engelsch Huys / met al d'andere Japonneesen/ tot verschepde repsen/ binnen drie maanden voor dien tijdt met d'Engelsche (die hy by namen noemde) hadden geconfereert/ op de manieren om 't selve verraad in executie te stellen; en zijn al de Japonneesche soldaten 't geweer afgenomen/en in apprehensie gestelt/en by examinatie van haar allen/by overe en eenparige confessie/is openlijk gebleken: dat al de voorsz: Japonders / op versoek van Gabriel Towrson, Engelsch Koopman/ Abel Preys, Engelsch Barbier/ en andre Engelsche/die sy met name noemden; waar van den voorsz: Preys, uyt eenig ander lelijk fait begaan / noch in apprehensie sat. En alhoewel aan den Nederlandschen Gouverneur / ende Raad in Amboyna, uyt alle de vorige bekentenisse van elf Japonders genoegsaam blijkelijk was wat den voorsz: Towrson, met sijn Kooplupden en Adherenten/voor-genomen hadde/en dat den Raad genoegsame informatie hadde omme de selve alle in verseekering te nemen/ soo heeft nochtans den geheelen Raad sich niet willen verhaasten / maar heeft alvoren den voorsz: Preys (die in apprehensie was) doen boven komen in de vergadering/ en (na dat men hem plaatse / personen en tijdt genoemt hadde/ waar en wanneer hy met de Japonders en andere Engelsche over 't voorsz. verraad gehandelt hadde) is uyt den selven Preys verstaan / hoe hy geexamineerde (uyt den naam en voor last van Towrson) en een ander Japonneesch / (die mede doen gevangen was) alle de Japonders hadde beweegt / in dit verraat te consenteren/ en dat consequentelijk den voorsz: Towrson als eerste autheur / en al d'andere Engelsche Kooplupden/ in de buyten Comptoiren van de Provincien van Amboyna zynde/ van 't voorsz: verraad mede kennisse hadden.

Op dese volkomen eenparige examinatie en confessie van twaalf personen/soo Japonneesen als een Engelsman/is den voorsz: Towrson in den Raad ontboden/en aldaar gecompareert/

reyt/ en heeft hy Towrson, op 't byeeren van den generalen Raad/ al sijn anderevolk binnen 't Kasteel ontboden: die aldaar gebangen genomen/ en in hechtenis gestelt zijn/ uytgenomen Towrson selfs/ die op sijn versoek/ en om reden van sijn qualiteyt/ als Opper-Koopman aldaar in Amboyna, wegens d'Engelsche Compagnie/ sijn eygen huys onder goede bewaringe verleent is: en zijn de voorsz: geappyehendeerde alle wettelik en ordentlik geexamineert gewordẽ; ende is eenpariglik uyt haar verstaan/ volgens hare bekentenisse/ yder by haar hand ondertekent/ 't gene volgt/ te weten:

Gabriël Towrson, ontrent Nieuwe-jaars dag 1623. meest al d'Engelsche Kooplupden van al de buyten Comptoiren in Amboyna by hem hebbende/ heeft de selve binnen in sijn kamer doen vergaderen/ en haar voor gestelt/ dat hy van een gewichtige saak met haar te handelen had: doch dat hy 't selve niet konde doen/ als na voorgaande eet/ van dat sy 't selve secreet ende getrouw souden houden: sulks is noodig/ want quamen de saken uyt die ick u openbaren wil/ 't sonde alle ons leven kosten; waar op gebracht is 't H. Euangelium/ op 't welke yder een die presẽt was/ eedt gedaan heeft van secreet en getrouwigheyt/ als voren gerequireert/ als wanneer na voorgaande prefatie hy Towrson aan de Conjurateurs geopent heeft/ Hoe dat hy wech en middel wist om sijn selven meester te maken van 't Kasteel van Amboyna: en alsoo eenige van de presente daar swarigheyt in maakte om 't selve te konnen effectueren/ als daar toe te swak zijnde; soo heeft den voorsz: Towrson geantwoordt/ dat hy de Japonsche soldaten van 't Kasteel tot sijn voornemen gewonnen had/ en datse hun voornemen in 't werk sonde leggen als de Neerlanders binnen het Kasteel op hun swakste waren/ of wanneer den Gouverneur op een tocht sonde zijn; dat men mede wachten sonde tot dat eenige Engelsche schepen of schip in Amboyna sonde zijn/ wiens volk mede sonde gebruykt werden tot den aanslag/ als wanneer ook al d'andere Engelsche Kooplupden en Slaven van al de buyten Comptoiren in Amboyna op ontboden sonde werden; ende voorders seyde dat hy volks genoeg wist te krijgen dat sy hem sulks sonde bevelen en slechts haer best doen/ en dat die van Luchoc met eenig Voorrecozren hem sonde te hulpe komen/ op welke inductie alle de presenten eedt gedaan hebben/ dat sy hem Towrson daar inne wilden helpen. En aengaende de manier van executie dat den voorsz Towrson geordineert hadde aan de Japonders binnen 't Kasteel zijnde/ op een yeder punt twee mannen te senden/ ende de rest in de Sale/ om op den Gouverneur te passen/ en den selven te vermoorden/ en dat sy op het waarschouwen van d'Engelsche haar souden meester maken van de punten van 't Kasteel/ alles doodtslaande 't gene eenige tegenweer sonde willen doen/ en d'andere gebangen nemen: voorts de goederen van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie sonde aangetast ende onder den anderen verdeelt

deelt hebben/soo Japonnesen als Engelsche/behalven 1000 Rpalen van slechten/ die yder Japonneesch vooz Rpt soude hebben/dat by de Burgerije/die met haar niet wilde aenspannen/ soude ongebzacht hebben/aangaande den tijdt die noch niet bestemt was/ maer datter haast weer een by-een-komste soude geweest zijn/ en sou als dan Gabriël Towrson op alles oozde stellen/ en de Japonders het teycken geven/ waar op als 't hem goedt docht hy van binnen het werk begonnen soude hebben.

Gabriël Towrson in 't particulier gebzaagt zijnde wat hem tot sulk een boose feyt gemobeert hadde: Antwoozde/ begeerte van eere en profijt/ vozder gevraagt zijnde/ by wien hy eere en profijt sou ingeleyt hebben/ en vooz wien hy 't Kasteel genomen soude hebben? Antwoozde/ by aldien hy tot sijn voornemen niet had konnen geraken/ dat hy die van sijn Natie/ op Batavia zijnde/ daer van terstont veradverteert soude hebbe/ en tot hulpe ontboden: welke/indiense hem secours hadden gesonden/ soude het Kasteel vooz sijn Compagnie gehouden hebben/ (dat is vooz d'Engelsche Oost-Indische Compagnie) en soo niet/ soude 't selve Kasteel vooz sijn selven gehouden hebben/en met de Indianen gesocht hebben te accozderen/om alsoo dooz d'een of d'ander middel tot sijn voornemen te geraken. Na dat d'Examinatie van Towrson geëyndigt was/heeft den Gouverneur van Amboyna tegens Towrson geklaagt/ over dit sijn wzeet voornemen/ en gebzaagt of sulks de recompentie soude geweest zijn van sijn E. D. menigwaldige bzientschap? daar de voozsz Towrson met een diepen sucht op antwoozde: och/ waer dit stuk te herdoen! 'ten soude niet gedaan werden. Dese volontaire confessie van leetwesen geschiede den 7. Marcy/als wanneer d'Executie dien dach gedaen soude werden. En d'Examinatie van Towrson was al geëyndigt den 28. Febzuarij/ soo veel dagen geleden te voren.

Dit is de substantie der Confessien van 11 Japonnesen/van 14. Engelsche/ en van den Nederlantschen Merincho of Rapiteyn van de Slaven/ die alle haar respective bekentenisse met haer eygen handschzift ondertekent hebben.

Wat het voorgenomen fait vooz een Crime is/ staat hier klaer en onweerspreekelijk; wat straffe sulke verraders competeert/volgens de Rechten en 't gebzuyk van alle Natien/is een yder wel bekent/geen Chzisten mensch sal soodanige horiblen voornemen soeken te patrocineren/ maer weerdig achten de straffe des doots/ so als sy ontfangen hebben by oozde van Justitie/ als die aldaer in Amboyna by den Goberneur en Raedt/ upt gewzocht is.

Hier hebt gy de rechte waerheydt van de daet en straffe bupten de welke in Engelandt veel dingen uptgestroopt zijn/ by wat doyng of wat conscientie sulks geschiet is/ laet ick een yder oozdeelen.

Engelsche-Duymdraayery /

Ofte 't geen de

Oost-Indische Compagnie in Neder-land, van de Engelsche word nageseyd,

Aengaende

De Torture, die de Conspirateurs in AMBOYNA aengedaen zijn:

Midsgaders

Een volkomen wederlegginge der selver: dienende tot een aenhangsel van 't Journael der Engelsche Conspiratiën in AMBOYNA.

In't licht en in Druk gegeven tegen seker Pasquil, daer van tot Londen gedrukt.

t'AMSTERDAM,

Voor Hendrik Stam, 1652.

Engelsche Duymdrayery/

Ofte 't geen

De Oost-Indische Compagnie in Nederland, van d'Engelsche word na-gegeven; aengaende de Torture, die de Conspirateurs in *Amboyna* aen-gedaen zijn.

Hollander.

MYn Vriend/ na wenschinge van goede morgen/ soo heet ik U E: ook hertelik welkom: waer van daen de komst dat jer soo vermoept uytsiet/ gy moet seker al een lange reys onder handen gehad hebben?

Reysiger.

Ik heb/mijn Heer/ u hertelik te bedancken; en wat mijn komst belangt/ is uyt Londonen door dien d'Engelsche nu met de Hollanders in Oorlog zijn/ moeten wy/ wille we ter Zee op Oostende varen/ en komen dan soo te Lant/oft met een schip/van Oostende over hier in Holland/ dat groote moeyte/en een langsame vaert veroorsaeckt.

Hollander.

Was'er niet nieuws/mijn Heer/doen U E: van Londen af trok; hoe stond het daer al met den Oorlog? is de Gemeente aldaer die niet al moe/wenschen sy het Parlement niet wel voor een en tien/ datse de Hollanders met soo een onrechtveerdige Oorlog op 't lijf gevallen zijn? en wat seydt men aldaer van de Oost-Indische Compagnie?

Reysiger.

Wat aengaet de Gemeente aldaer/ en zijn niet wel te vreden over desen tegenwoordigen handel: wat sullense doen: daer gewelt regeert/is het recht uyt. Het Parlement heeft alle de gequalificeerste Burgers/ en die maer yets verdacht zijn/ontwapent; en dit sal noch alts kalis een Vrije Republijk wesen. En wat d'Oost-Indische Compagnie van Nederlandt belangt/ de selve werden van 't Parlement teelik af-geschildert. Daer was te Londen een pyent of Pasquil gedruckt/ met authorisatie of toelating van 't Parlement: daer inne sy de voorst: Compagnie swart/ voor de gemeene man/ af-schilderen; aengaende sekere straffe torture/ diese seggen dat by de Hollanders/ in Amboyna, gepleegt soude zijn. Ook hangt in de Kamer van d'Oost-Indische Compagnie tot Londen/seker schildery/ waer in eenige Personagien staen/ eenige daer van wierden met gloeyende tangen genepen/ en eenige wierden met verscheyden andere instrumenten gepijnigt. En dese gruwelike Torture (seydense) hadden de Hollanders aen haer Natien in Amboyna (voornoemt) gepleegt.

Hollander.

O! Watte gruw'like verdichtselen/ voort-gesproten uyt schelmen en verraders: want de Gouverneur en Raad van Amboyna, willende haer goedertieren

tieren aert laten blijsten / pardonneerde en schonken het leven aen twee Engelsche Conspirateurs / en soudense met een goede meeninge wederom na Engelandt / om datse daer bekendt soude maken den godloosen handel der Engelsche factie in Amboyna, ende de rechtweerdige Justitie daer over gedaen : maer sy van d'Engelsche Compagnie omgekocht / ofte anders een schijn voor de daedt hebbende / door diense mede van de voornoemde Factie geweest waren / certificeerde met Eeden / dat de Hollanders soodanige onmenschelijke torture aen haer gebruykt hadde / en ondertusschen hebbense de teugenen onder haer al meer en meer vergroot.

Reysiger.

Ik bid u dan / mijn Heer / dat gy de moeyte gelieft t'accepteeren / en onderwijsen mijn eens te deeg wat van de saek / of het verraed is / want ik een liefhebber ben om de rechte zin en waerheyt daer van te weten : Ik hebbe dat Journael ofte waerachtige beschrijvinge van 't verraed, in Amboyna geschied, wel eenige repsen door-gelesen; dat verhaelt wel eenigsins 't begin en voortgang van d'ontdekkinge des verraeds / maer 'ten dient niet tot de materie / datse d'Ogst-Judische Compagnie van Nederlant te last leggen; wantse seggen : Dat de proceduren / by den Gouverneur en Raed in Amboyna, tegen d'Engelsche Conspirateurs gehouden / sonde zijn bupten formalitept en met excès tegen de conjurateurs.

Hollander.

Om U E. te onderwijsen / sal ik mijn debvoir doen soo veel als mogelik is : Gy weet wel / en alle menschen / die reden gebruyken / sullen ook niet anders oordeelen : dan dat yder Land sijn particuliere proceduren heeft / soo in 't civil als crimineel; Engeland heeft de sijne / Vranckrijk / Spangien / Duytsland / Nederland / en alle andere Rijsten ende Regeeringe hebben mede de hare; die yder in haer Gebied gerechtig en legitime zijn. Soo dat / als men soude willen oordeelen / aengaende de Legalitept ofte Illegalitept der proceduren in eenig Land gebruykt / 't selve moet getoetst werden aen Wetten en Costumen van dat Rijk ofte die Regeeringe / daer de Justitie en Proceduren gevallen zijn. Dese proceduren zijn gehouden by den Nederlandschen Gouverneur in Amboyna, representerende aldaer 't Opperste gebied / die over veel jaren geconquesteert zijn geworden op den Spangiaert ofte Portugueesen / die de selve besaten door 't Kasteel in den name van den Koning van Spangien / dien-volgens worden als nu wegens haer Hog: Mog: besetten / ende onder haer gebied gehouden by eenen goede en rechtweerdigen tijtel van Oorloge / soo als by 't recht van Natien toe-gestaen wordt; aldaer werd / onder anderen / mede Justitie geadministreert / volgens de wetten van Nederland / soo als die daer proedeeren / tegens dese Conjurateurs gebruykt geweest zijn. Ik weet dat de wetten van Engeland in 't crimineel verscheyden zijn met de onse : ja met meest alle die van d'andere Koningrijken ende Regeeringe in Europa: maer daerom soude niemand wel gefondeert zijn / te seggen ofte willen sustineeren / dat de proceduren van d'Engelsche Rechters in Engeland / gehouden in 't reguard van Delinquanten / niet formeel ofte illegitime zijn / om dat de voors. Engelsche proceduren in de formalitept

liceyt ofte maniere van doen / Verbedeven ofte variëren met de proceduren van Vranckrijck / Spangien / Duytsland / &c. daer andere gebruycken zijn / want legitimis, 't gene met de wetten van dat Land daer gheschied / over-een komt. Nu dan / de Japonneesche soldaten / in dienst zijnde van de Nederlandsche Oost-Indische Comp: in Amboyna, by goed gelück van dien Staet wozde ontdeckt / geconspireert te hebben tegen het Kasteel / ende de Regeeringe aldaer / in wiens eedt / dienst en betalinge sy waren: sy wierden geapzehendeert / geëxamineert ende geconvinceert van de voozsz. conspiratie. Dese proceduren is legitime, ende en raeckt niemand / dewijl dese Japanders geen andere Heer of Regeeringe en konden erkennen / als die van de Nederlanders / onder wiens eedt / dienst en betalinge sy stonden.

Alle dese geconjureerde Japonders / met den kapiteyn van de Nederlandsche Slaven / bekennen eenpariglik / dat sy tot dese conspiratie en verraed beweegt / gelocht ende complices gewozden zijn van de Engelsche kooplieden / in Amboyna residerende / die sy met namen noemden. 't Recht van Nederland niet alleen / maer ook dat van Engeland / ende van de geheele werelt / begeert ende belast / dat autheurs / pzomoteurs ende complicen van moozderijen en verraed / moeten en behooren metter dood gestraft te werden: daer toe / volgens d'algemeene Wetten / als ook de particuliere van yder Rijk ofte Regeeringe / de gesuspecteerde vooz eerst en vooz al in versekering moeten werden genomen: niet alleen om vooz te komen 't effect van haer voornemen / maer ook om de gemeriteerde straffe te ontfangen: welke apzehensien daer ter plaetsen by niemand anders en konden werden gedaen / als wegens den Nederlandschen Gouverneur / wien het toekomt alle Acte / concernerende het opperste gebied / aldaer te doen waer nemen; ende particulierlik (alle andere redenen cesserende) soo en konde de Engelsche ende Ober-hoofden / d'Engelsche complice niet in verseeckering nemen / dooz dienst selfs conjurateurs ende complices van 't fait waren / waer over de apzehensie geschiedt is. Dien-volgens heeft d'apzehensie der Engelsche complices alleen konnen en moeten geschieden wegens den Nederlandschen Gouverneur / die daer inne dan ten rechten / en na 't gebruyck der gantsche Natie ter werelt / legitimelik gepzocedeert heeft: ende om dese apzehensie soo veel te legitimer te houden / soo blijkt upt het schriftelik pzoces van de conspiratie in Amboyna, dat de voozseyde Engelsche complices niet en zijn in verseeckering genomen op d'eerste suspicie ende genoegsame swaere inditien die tegens haer waren; maer eerst na dat onse Japonsche soldaten geapzehendeert / geëxamineert ende overtuygt waren / ende dat sy by haer eenparige confessien / tot elf in 't getal hadde (gelijk voozseyd is) met naem en toenaem aen-gewesen. De Engelsche kooplupden / die haer tot dit verraed beweegt ende gelocht hadden / van welke Engelsche eene genaemt Abel Preys, Barbier / vooz desen in hechtenis was genomen / over een ander delict van bzandstichting ende geweldt in andere lupden haer hupsen gepleegt te hebben; die ook eerst geëxamineert was / en bekend hadde (gelijk als de elf Japonneesen voozseydt) dat hy wegens Gabriel Towrson, (zijnde Engelsch koopman op Amboyna) met d'andere Engelsche kooplupden (die hy met namen

ven noemde) de voozn: Japonsche soldaten tot het verraed verwilligt hadden; ende dat alle de Hooplupden / in de Engelsche buyten-comptoiren in Amboyna, van 't vooznoemde verraed mede kennisse hadde / &c. Soo dat uyt dit boven-staende te sien is / dat den Nederlandschen Gouverneur niet anders in der Engelsche apzehensie en examinatie en heeft gehandelt / als na vermogen en na behooren; en met groote voozsichtigheyt / volgens de wetten van dese Nederlanden.

Reysiger.

Sy seggen ook noch / dat de Nederlanders / die aldaer op Amboyna lagen / en vermochten niet de Engelsche conjurateurs gevangen te nemen / noch tegens de selve te pzocedeeren / ofte de zelve te straffen; maer dat het toeqname aen den Raed van defentie / die tot Iaccatra resideerde / gecomposeert zijnde uyt Engelanders en Neerlanders half en half / achtervolgende het tractaet van Anno 1619 gemaekt. By syn Majesteyt van Engelandt / en hare Hog: Mog: tusschen de twee Compagnie.

Hollander.

Om mijn selven en u daer van te onderrichten / heb ik opgesocht het generael Tractaet van 1619. met de naerder explicatie daer op gevolgt: maer ik beken (gelijk ik vertrouw dat yder verstandich en niet twist-gierig of duym-dzaepend man / sal moeten bekennen) dat in 't selve Tractaat / noch te ampliatie / by mijn niet en kan gesien worden eenig artijckel ofte woordt / waar by 't selve (alsoo als in Engeland abusibelijk wordt gesegt) soude konnen wesen gedevideert / ofte gezondonneert; soo als klaerlijk soude moeten zijn geschied in soo een considerabel ende swaerwichtig pointt / als in het stuk van jurisdictie ende judicatoire; soo dat ik my rapportreere aen verstandige / die hier van mede sullen oozdeelen / oft dit seggen van sommige in Engelandt (te weten / dat den Raed van defentie dese geconjureerde Engelsche alleen vermocht te oozdeelen / ofte niet) consozm het Tractaet zy / ofte buyten 't selve ter contrarie? Vooz mijn opinie / vinde veel argumenten van Anno 1619. de Nederlanders in Amboyna Jurisdictie en Judicature hebben geadministreert over alle ende een yder / die by / ofte onder het gebied van 't Kasteel woonden / soo inwoonders als vzemden onverschepden; ende dat by dit voozseyde Tractaet / de Nederlanders met d'Engelsche hooplupden / alleen hebben gemeenschap gemaeckt in den Handel en Commercie van Noten / Foely / Nagelen / en Peper / in sommige quartieren / sonder verder te Lant eenige verbintenisse ofte communicatie te hebben: sulks dat buyten dien gemeen gemaeckten handel yder een te Land gebleven is by ende onbemoept / by 't recht ende de possessien / d'welk yder Compagnie apart was besittende / gelijk 't selve blijkt by het 23 Art. van 't Tractaet / alwaer expresselijk geseyd wozd: Dat de Fortressen sullen blijven in handen van de gene die de selve sullen tegenwoordig besitten; en by het 13. 14. en 15. Artijckel set men / dat den gemeenen Raed van defentie geen ander macht en heeft / als over de gemeenschap van 't Tractaet: dat is: over de Vlote van defentie ter zee / wel expresselijk tot bescherminge van den gemeenen handel en libertept van commercie. Eyndelijk / om te taxeren de ontosten / tot onderhoudinge van de Fortressen /

sonder dat yet voorders upt't voe Tractaet in sinceritept (na mijn opinie) geconstrueert kan werden: Soo dat dit tweede poinct als abusijf ends niet gefondeert/op het Tractaet niet waerachtig bevonden en weet/welk Tractaet den eenigen regel moet wesen der sustennen van d'een of d'ander Compagnie.

Reyfiger.

d'Examinatie/ by den Gouverneur en Raed in Amboyna gepleegt/ is gehouden met wreeder torture ofte scherper examinatie/ als men gewoon is onder de Chzistenen te plegen.

Hollander.

Ik beken dat my geen argument of pretext tegen de legalitept deser Executie soo heeft bewogen in 't eerste / als dit voorgegeven Excès; want sulks de Chzistelijke passie mede brengt: hoe wel ik oordeelen met eenen/ dat wijse luyden haer niet te veel daer by en moeten laten weeh nemen / voor en al-eer dattet ten volken blijke van de waerheyd der redenen / waer door yemandt tot compassie behoort ontroert te werden. Want my ook noch seer wel voorstaet/ dat ten tijden van de voorleden mis verstanden/ in Indien veel dingen/ by gheoffenseerde/ zijn aen beyde zijden voor-gegeven/ waer op seer luyde werde geroepen: die by Examinatie bevonden zijn ouwaerachtig ende opgemoukte pretexten van sommige quaedwillige menschen; die dese staet ten hoofde misgunnen. En sietmen nu de gruwelijke columnie soo wel als in 't jaer 1623. want dag en nacht doense niet anders/ dan denken hoese dese Staet by haer en by andere sullen swart maken. Maer of de quaedwillige Engelsche soodanige calumnie al upt stroopen/ en een rechtmatige saeck so leelijk hebben afgeschildert/ by occasie van scherpe examinatie / die dese Landen / volgens het gebruyck van meest alle de Regeringe in Europa (des noodt zijnde) somtijdts wettelijk gebruycken; 't selve en kan ik noch eenig mensch niet oordeelen: even of 't selve onrechtmatig by al de werelt soude moeten erkent ende geoordeelt werden/om dat het soude wesen tegen de wetten van Engeland: ô verbloekte wetten van Engeland! met reden klagen de goede Gemeente onder de selve verbasterde wetten; wetten die haer Vader en Koning oordeelen/ om door een verbloekten bijl geoffert te werden.

Wie en soude niet oordeelen / dat dit een ongehoorde / wreede dood is/ die de Engelsche oeffenen aen die gene die stom / dat is niet spreken / voor den Rechter komt te staen/ wanneer hem maer eens of twees gevraegt is/ en niet antwoordende/ word stom veroordeelt; en wiens condemnatie als dan volgt/ dat hy werd gelegt op een tafel ofte planke / ende een ander planke daer boven op/ en dat alsoan soo veel gewichte van steenen oft loot op de voornoemde bovenste planchen gelegt word / dat die miserabel worde verplettert en vermorselt / in stucken / en alsoo violentelick tot der dood gequest / 't welk volgens de bekentenisse van alle Natien / en veel meer om dat sulks ongewoon is in haer Land / en by de Engelsche selfs bekent word te wesen de wreedste dood/ die men soude konnen bedenken. Sulke wreede torture worden by haer gepleegt. Hoe konnen sy dan oordeelen/ dat sulke wreede torture de Conspiratours aengedaen zijn / alsoo 't selve eerst door eenparige schrifteliike confessien van elf Japanneesche / haere complice / die haer den rechten ge-

genoeg konde convinceeren ende schuldig kennen volkomelijk van de selve conjuratie / ende consequentelijk des doodts: als de selve Engelsche des niet tegenstaende by simple Examinatie ende ordinarisse proceduren hadden gepersisteert / by 't ontkennen van 't fait / is 't selve in 't spreken na de maniere van Engelandt niet genoegsaem en suffisant / om stom by continuate gedeelt te wesen / ende als dan de wreede straf van doodtpersinge subject te wesen / soo als geseyd is; ende dese torture / indien eenige gedaen zijn / is veel minder te oordeelen als de voornoemde persinge; alwaer alle leden van 't lichaem t'eenemael en op een tijd komen te lijden de grootste pijne en smerte / die niet te imagineeren en zijn / en die niet versoet en werd / soo een langen tijdt als metter doodt. Doch om mijn selve / en de voorstelling van u te contenteeren / en niet te spreken volgens d'opinie en conscientie van andere / heb ick mijn devoir gedaen / om in handen te krijgen het schriftlik proces van de voornoemde geconjureerde / in Amboyna gehouden / 't welk mijn is gewozden auctentique; ende hebbe 't selve t'eenemael naerstelik doorlesen / ende bevinde dat alle dit bovenstaende daer by in mijn selve werdt geconfirmeert; te weten / dat de Japonneesche complice zijn geëxamineert / en haer confessie / als boven / hebben gedaen tsedert den 23. tot den 25. Februarij 1623. beyde in cluys; en dat dit voor eerst en al voltrocken zijnde / Gabriël Towrson, met d'andere Engelsche complicen daer naer eerst zijn in versekering genomen: den voornoemden 25. Februarij / als wanneer haerer examinatie ende confessie is begonnen / ende dat de selve is gecontinueert / sonder te verhaesten / tot den 3. Marty daer na volgende in cluys: ende de selve examinatie ende confessie alsoo voltrocken zijnde / dat den Nederlandschen Gouverneur / en Raedt / in deliberatie gelegt hebben / of de straffe eenig uytstel mochte lijden / ofte ook eenigh renvoy. Doch werd by den Raedt eenpariglijk verstaen / dat de saken ter plaetse van 't delict en conjuratie ten exempel gestraft behoorde te zijn / en dat de selve straffe / sonder het uytterste gevaer / niet uytgestelt en konde werden / om redenen / aldaer gemobveert: en onder anderen / dat de Tarnatanen en Indianen omtrent Amboyna, buyten gewoonten / un eenige tijd hadden bestaen te Rebelleeren / men niet en wist wat grooten aenhang de Conjuratenrs mochten gemaeckt hebben / en anderssints / so als daer geëxpresseert staet. En aengaende de wreede torture / ik hebbe neerstelik oversien yder particuliere examinatie ende confessie / doch vinde daer niet een woord dat van soodanige wreede en ongehoorde torturen houd / alsse in Engeland onse Nederlandsche Oost-Indische Compagnie na geven; ja selfs vinde qualik eenige mentie van ordinarisse torture / die gebruyklik zijn / als alleen de woorden / in een acte van den 25. Februarij 1623. den Raad by een zijnde, heeft goed gevonden, dat men daadlijk alle de Engelsche den eene voor, en d'andere na soude examineren: gelijk dien volgende sulks straks geschied is; ende hebben de selve sommige voor de torture, en andere naar kleyne torture geconfesseert, als volgt: Waer op dan particulierlik volgt de confessie van yder ondertekent by sijn eygen hand / soo als hier voren gesegt is: soo dat hier uyt blijkt / dat geen torture extraordinaris gebruykt zijn / in maniere als eenige quaedwillige in Engeland hebben voorgegeven: maer dat selfs geen ordinarisse torture haer ten vollen aengedaen

zijn;

zijn; ende dat maer aen weynige en niet aen alle de Engelsche/ maer aen sommige/ die sonder reden meende niet haer contumatie de gecommitteerde waerheyd te ontgaen / selfs oorsaeck zijn te reputeeren van die kleyne toorare ende pijne/ die sy konden ontgaen en afweeren in soo een notoire saeke.

Reysiger.

Noch geven sy den voornoemden Gouverneur en Raed in Amboyna na/als datse in 't onderbinden van 't fait / en 't wijsen der sententien / den name des Heeren niet hebben aengeroepen / etc.

Hollander.

Dit sal u ter contrarie aenwijsen de groote cinceriteyt (van de Gouverneur en Raed in Amboyna) in en ontrent de sententie gepleegt / welcke is geweesen den 9. Marty by een competent Collegie van 14 Rechteren / ende gelijck als in de sententie staet: doende alvoren den Name des Heeren aenroepen, ten eynde Hy in dese hare droevige vergaderinge in haer herten wilde presideren, ende haer niet anders dan dat billik en recht soude gevordert zijn, wilde inspireeren.

En hier uyt blijkt contrarie / dat de boven-staende saeke is belijd legitimelijk ende oordentlijk/ by luyden van eeren en van conscientie.

Reysiger.

Nu bevind ik my gecontenteert / en sal in alle voorvallende occasien de waerheyt der Nederlandsche Oost-Indische Compagnie verdedigen so lang een droppel bloed in dees mijn Aderen gehupsvest is.

Hollander.

Ten laetsten en sochten de gecouspireerde Engelsche niet anders/ tegen den Staet/tegen de rijke middelen van dese Oost-Indische Compagnie het leven van haer Dienaers en Ingesetenen/ tegen de middelen en welbaren van hele / en van een geallieerde Compagnie van Kooplupden / aldaer by haer residerende/ als die t'eenemael te ruyneeren; een soodanige daed sullen geen eerlike Christenen soecken te bewimpelen/ maer die alle eer en lof na geben die de straffe aen dese boosdoenders hebben uyt-gewerkt. Daert wel dan Reysiger en onthoud dit tot pzoffijt/ en laet de waerheyt by u niet onderdzukken/ en als U E: wederom eens van Londen afkomt / bid ik u dat gy mijn wederom gelieft te besoecken. Vale.

ANATOMIA,

Ofte

ONT-LEDINGE.

Roerende de saecken der Engelsche en Hollanders, in AMBOYNA.

Daer beneffens,

Een perfecte Wederleggínghe

van het Hollandts Journael, ende de Engelsche Duym-draeyer: Waer in dat sy vergeefs soecken te bewijsen/ dat de Engelsche schuldigh zijn aen het Verraet van Amboyna.

Voor de Onparteydighe.

t'AMSTERDAM,

By Steveun vander Meulen, inde Hoose-straet / in't Jaer 1652.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

ANTWOORDT
Van de Duytſche Relatie,
Aengaende de ghepretendeerde Conſpiratie vande Engelſchen in Amboyna in Ooſt-Indien.

DEn Autheur van deſe Relatie, bemerckende dat hy een ſwaer werck voor hadde / waerſcheinlijck te maecken / dat achtien Enghelſche Kooplie den en haere Dienaers / alle onghewapent / ſouden met de hulp en bystant van tien Japoneſen / oock onghewapent / voorghenomen hebben / de inneminge van een Caſteel / in alles ſoo wel verſien / geljck die van Amboyna, is te voren in de Relatie van de Engelſe waerlijck afgebeelt : Als oock den ſelven Autheur / wel beſiende / dat alhoewel al wat hy ſchrijven ſoude de van deſe gepretendeerde Conſpiratie / ſoude voor de waerheydt aenghenomen zijn / nochtans de daet ſoude ſeer flecht ſchijnen / te dragen ſucken rigoreuſen ſtraffe / in Perſonen van die qualiteyt / ende van ſulcken Alliantie / met die die het volbrachten / verſiert meer konſtelijck dan oprechtelijck / voor beyde deſe puncten inde Voor-reden van dit verhael. Tot deſen eynde / ſchaept hy ende hoopt te ſamen alle de jalouſien ende periculen die de Duytſchen in Indien hadden : jae meer dan ſy waerlijck hadden ontrent den tijt vande ghepretendeerde conſpiratie / ende appliceert die alle tot de ſuſpitie van deſe ſaecke / gheljck of alle hun vpanden ſouden met de Enghelſche conſpireren. Ende daerom de daet / onder ſchijnſel / waer van ſy veroordeelt ende gedoot wierden / mogheljck ende bewijſelijck ware ; ende gelijck of de Staet vande tijden als dan ſo periculeus geweeſt ware / dat elcke ſchadue van conſpiratie ten aldernaeſten behoorde onderſocht te werden / ende het minſte miſdaet ſcherpelijck geſtraft te worden. Waerom alhoewel dit geen oprechte laſt der Engelſche en is / daer by den Autheur gebruyckt /

om op te maken het ghebreck van de omstandicheden int proces selver/ het en sa
niet te vergeefs sijn/ te ondersoecken de verschepden circumstantien/ en hoe veel
sy moghen eenighe suspitie teghens de Enghelsche hebben.

Nu desen Autheur neemt een hoogh Fondament van dese suspitie dat een gro-
te Conspiratie teghens de Provintie van Amboyna, upt d'ongewoone stouticheyt
ende moet willicheyt vande Ternatans: eerst in Molucco, ende doen in Ma
want die van Molucco (seyt hy) hadden onlangs voor de gheexecuteerde Conspira-
tie vande Engelsche besich geweest tegens den Handel Anno 1606 tusschen hen
ende de Duytschen/ met den Coninck van Tedore Dzede te maecken/ ende Peys
met de Spanjaerden/ sonder de toestemminge ofte wetenschap van hun de Duyt-
schen: het welck/ hoe degheliick ende vzomelijck het gheallegeert wert tot desen
proposte/ magh blijken by de Journaelen in die Landen gehouden. Welcke
klaerlijck toonen/ dat desen handel tusschen die van Ternata ende Tedore was
in November 1621. te weten/ vijftien Maenden al eer dese versierde conspiratie;
ende dat met weten van Houtman, den Gouverneur vande Duytschen/ die op
den negentienden Novembris des Jaers voorschreven/ aen Mr. Nichols den Agent
vande Enghelsche in die Landen/ bekent maeckte de preparatie van dien han-
del/ 't welck actuelijck ghehouden wiert tot Ternata den vier en twintichsten
vande selve Maendt. Maer de saecke wierdt so wel ghesondeert by de Duyt-
schen/ die naburighe Eylanden in ghedurighe Gezoghen te houden/ dat den
Handel ghebroken wierdt/ re infecta. Ende den seventsten Decembris volgende
wiert een Placcaet by den Coninck van Ternata uptgestelt/ gebiedende alle die van
Tedore terstont het Eylant van Ternata te verlaten/ op de straffe van Slaven ge-
maeckt te worden. Hier na de correspondentie tusschen de Duytschen ende Ter-
natanen in Molucco, vernieuwde in so vaste staet als sy opt te vozen; die van Ternata
daghelijcks volbzengende exployten teghens de Spanjaerden/ ende Communi-
ceerden de Triumphe met de Duytschen. Ghelijck den seventiensten Februarij
1622. wesende een gheel Jaer al eer het versierde verraet vande Enghelsche/ de
Coninck van Ternata met twintich Curricurien/ nam een Spaensche Galeye/
doodende veertich inden slach ende nam 150. gevangenen/ de welke sy verkochten
aende Duytschen voor Laken en Rijs/ en komende by het Casteel vande Holland-
ders tot Maalaio, den achtiensten vande selve Maendt/ met de Hoof den van diver-
sche Spanjaerden op den Spiegel/ de Duytschen groetende hen van hun Casteel
met neghen Schoten van Cartouwen. Den vijftienden Aprilis volgens/ den
Admirael van den Coninck van Ternata nam een Pzouw vande Spanjaerden/
verslaegh sonnighe/ ende verkocht de reste aende Duytsche: den acht en twin-
tighsten dito beyde Duytschen ende Engelschen wierden ghefeesteert by den Co-
nincke van Ternata. Den 23. May naest volgende/ de Coninck van Ternata voer
upt nae Machian met ses Curricurien ende op sijn vertreck wierdt vereert met der-
tigh scheuten van Cartouwen van het Casteel der Duytschen. Den vijftiensten
Junij den Admirael van den Coninck van Ternata dede een repse nae Mindanou,
medenemende diverschе vande Nederlanders/ om hem te helpen. Den der-
den July die van Ternata vinghen andere ghevanghenen/ ende verkochtense
aende Duytschen. Den vier en twintichsten Augusti maeckte den Coninck van
Ternata eenen Vogler, een Duyts Cooman/ sijn Tresozier/ op wiens instel-
linghe in sijn nieuwe Officie de Nederlanders schoten seven mael met

groot

groot Geschut van het Casteel. Ende dese goede Correspondentie tusschen de Ternatanen ende de Nederlanders in Molucco ghedurende / jae tot ende naer de executie van de Engelsche tot Amboyna : Het welck was (als vertoont is gheweest) in Februario 1652. nae den Ouden Stijl. Op den eersten van welcke Maent de Nederlanders schonchen aen den Koninck van Ternata ende andere [illegible]ten / twee hondert Balen Rijs van Japan, met andere geschencken : op de [illegible]derlijst / van daer wert van 't Casteel afgeschoten seven stucken geschuts / ende dry Oranje van kleyn Geschut. By al 't welck blijken magh / hoe oprechtelijck desen Autheur applicieert / de wantrouwe tusschen de Nederlanders / ende den Koninck van Ternata, het welck nu niet met allen en was / aen de sake van Amboyna.

Het naeste punct is / dat die van Tarnata in Molucco oock toestonden / Vzede met de Spanjaerden te maken / sonder consent ofte were vande Nederlanders : waerinne desen handel vanden Autheur is arger dan het eerste. Want dit bespreeck van vzede blijckt by de Journalen gehouden in die quartieren / geweest te hebben den neghentienden July 1623. het welck was vijf Maenden nae de Executie vande Engelsche tot Amboyna, ende daerom quam te laet / om eenich achterdencken tegens de voorseyde Engelsche te verwecken.

Ende dese [illegible]derde vzese ende jalousie van Molucco is voorder vermeerdert by de sterckte vande Spanjaerden / wesende doen (gelijck desen Autheur seyt) aldaer meester ter Zee / ende dat door schult vande Engelsche ; die teghens den handel van het Jaer 1619. verlaten hadden de defensie / ende sonden gheen meer Schepen / noch te tot de Landen van Molucco, noch te van Manilia : van waer de Spanjaerden nu middelen hadden Schepen / Galepen ende Jachten te senden naer Molucco. Wat macht den Spanjaerd (ter Zee) inde Molucken hadde / ten tijde van dese gepreteyderde vzeese / mach blijcken by de voorgaende exploiten / hen aengedaen by de Curieurien vande Ternatanen, sonder hulpe vande Hollanders. Maer wegen de schult vande Engelsche / het welck hier seer odieuslijck vermelt wert / het sal van noode zijn neder te stellen de ware oorsaken / waeromme dat de Engelsche verlieten de Actie van defensie / soo wel tot de Manilien als anderssins : wesende een saecke die de Hollanders op alle oorsaecken seer hebben verswaert / alhoewel sy selve de oorsake gegeven hebben. Waerom kortelijck de ware Motiven der Engelsche hare naelatinge van de Actie van defensie / waren als volcht : De Engelsche hadden by accoorde van den Raedt aen defensie twee Jaren vervolgens onderhouden / een Vloote van vijf groote Oorloogs Schepen / om te voegen met dierghelijcke Macht van de Hollanders voor de actie vande Manilien : ende het profijt vande Reyse (ghelijck de onkosten) gheineen te wesen aen beyde de Compagnien. De Nederlanders hebben een ander Vloote van seven Schepen toegherust / alle van haere eyghene Schepen / voor Macao, palende aen China / nae by de Manilien, sonder daer van aende Engelsche te Jaccatra de wete te doen / tot dat hare Vloote ghereet was van daer te vertrecken ; wel wetende / dat op soodanighe waerschouwinghe het de Engelsche onmogelijck soude wesen / dierghelijcke Armadt toe te rusten / om by hen te voegen. Tot dese besteltenisse voeghden sy oock acht Pinassen die doen in Zee waren / ende daernae sonden se een ander Schip met Proviste tot hen. Dese Vloote 2 vande Engelsche voor by gaende / die bestelt waren voor het Quartier vande Manilien / de Engelse hietense welcken / en

presenteerden haer by hen te voegen in haren aenslach : het welck de Nederlan-
ders hen afsloegen/ seggende ; dat dit wesende een van hare eygene aenslagen / de
Engelsche en souden noch in der daet participeren / noch van het profijt dat daer
van spruyten mochte. Oock by accoort van den Raet van Defensie van beyde de
Natien/ wiert een ander Vloote van tien Schepen toegerust/ tot equale ordre
vande Engelsche en Nederlanders/ voor de kusten van Malabar, om den [illegible]
daer ontrent te verseekeren. Van de Nederlantsche Schepen (ontrent een Maent
na datse t'zeyl gingen) wierden twee so s'wack en leck / datse gedwongen waren
weder te keeren na Jaccatra. De reste gekomen zijnde tot hun quartier/ twee van-
de beste Duytsche Schepen wierden by den Duytschen Admirael wegh gesonden
na de Hoode-zee/ contrarie haer Instructie en commissie te Jaccatra, van den Ra-
de van Defensie/ ende niet tegenstaende de Protestatien/ Optestatien ende Excla-
matien vande Enghelsche tegens dese prevaricatie. Also dat vier Kraken vande
Portugiesen komende dien weeh / de reste van de Vloot vande Enghelsche ende
Duytsche dus s'wack siende/ door faute vande vier voorschreven Duytsche Sche-
pen / de schoonste gheleghenheyt die opt ghebeurde/ hebbende/ ofte voor of na het
t'samen spannen vande Enghelsche ende Nederlantsche Compagnien / ofte opt
schynlijck is/ sich in toekomende tijdt te presenteren/ wierdt verlooren/ ende gant-
schelijck ghefrustreert. By desen blijckt het/ wat oorsaecke de Nederlanders had-
den vande Enghelsche te klaghen / om de naelatinghe vande Actie van defensie/
ende wat reden ende incouragement d'Enghelsche hebben te continueren/ te sa-
men in de Actie ende onkosten met hen / die soo wepnich oprechtichent ghebuy-
ken / altoos wendende de ghemeene Actien ende onkosten tot hen eigen pro-
fijt ; Dat wanneer de t'samen gevoechde Machten besteedt zijn/ den Spandt
weeck te gheven in het eene Quartier/ de Hollanders mochten met ghemack hen
op een ander overrompelen / ende het gheheele Benefitie aen hen selven appro-
prieren.

Het naeste suspitie dat desen Autheur vergaert / is vande moetwilligheden
van die van Ternata, woonende te Loho ende Cambello, ende daer ontrent / die
(gelijck desen Autheur segt) nu buyten voorige exempels presumeerden de Onder-
saten vande Nederlanders te outragieren/ hen doodende ende voor Slaven weeh-
voerende/ jae twee Logien ofte Pack-huysen verbrandende het een te Loho, ende
het andere tot Manichelle : voor het welcke doen den Gouverneur uytginck met
een Vlote van trove-tuich / om justitie ende reparatie te soecken/ wierdt hy by de
Ternatanen ghebraveert met een machtigher Vlote dan sijn eyghen ; Jae sy
dreyghden te komen met een hondert Curricurien teghens Amboyna. Desen
handel vanden Autheur gelijckt den voorgaende vande Vrede-handel met die
van Tedore, ende Peys met de Spanjaerden. Want doen den Gouverneur van
Amboyna de leste Vloote vande Curricurien toerustе/ voor de apprehensie vande En-
gelsche / hy stont in goede termen met die van Ternata tot Loho ; gheene van
beyden de Facturien hier vermelt/ doen verbrant / of geinjurieert wesende. Den
Gouverneur ginck doen alleenlijck volgen sijn Jaerlijckische gheweonte / te be-
sichtighen de hoecken ende uyt-landen van Amboyna, ende hem en wert geen af-
front aengedaen. Daer na tot cause van een Slave der Engelsche/ die weeh liep/
en nader hant zijnde aengetast/ wert geholpen van een gerepu teerde heylich Man
van dat Land. De Engelsche vertrocken bystant van den Gouverneur der Ne-
der-

...eser...ers/ die sijn best dede/ maer wert daer in geabuseert by die van Loho ; en-
...e sommige van sijn Volck niet alleen mis handelt/ maer den Engelschen Factoor
...Meester Beomont, wert lagen gelept/ by het Volck van den voorseyden heyligher
...Man : en in sijn plaetse wert een vande Dienaren vande Duytschen doot gesla-
...gen/ als...schen Cambello en Loho. Oock wiert den naesten dagh Beomont selver be-
...schoten in sijn Hant geschoten/ by het Volck van den selven heyligen Man/
die oock te swaigh te vozen haer beste deden Willem Grigs te vermoozden ; een an-
der van de Engelsche Factozen die vindende/ taste den selven Slaef te Loho al daer
aen. Op dese occasie verlieten beyde de Engelsche en Nederlanders hare Facto-
rie te Loho, die hoztelijck daer na wiert afgebzant by de Ternatanen. Dat ander/
nopende het bzanden vande Factozie in Manichels, is noch grober toeghepast dan
het voorgaende / want die Factozie wiert verbzant/ na dat de Engheise geappre-
hendeert waren. Daer en boven/ desen Autheur dissimuleert/ dat daer een groo-
te ende gemeene suspitie was te Amboyna, dat dese Factorie van Manichels niet by
de Ternatanen verbzandt wierdt/ maer by den Duytsen Factooz selver/ de welcke
daer alleen wesende/ wert gesept/ eerst de goederen van de Nederlanders en En-
gelsche aldaer verboert te hebben/ tot sijn epghen gebzuyck/ ende achterwaerts
de Factozie verbzandt te hebben : de daer de Ternatanen opleggende.

Dese/ 't is waer/ den Gouverneur van Amboyna heeft een Vlote van Curri-
currien uptgemaeckt/ te pzocureren reparatie van dese moetwilligheden ; ende
daer in niet soo sterck gaende/ als hy wel had moghen doen / wert ghebzaveert
by de Ternatanen van Amboyna. Maer dit was na de appzehensie ende executie
van de Engelsche ; ende alsoo is even wemelijck ghepast/ om suspitie te moveren
in dese plaetse / als die t'samen krackeel van de Engelsche ende Nederlanders /
met die van Loho, begimende op de occasie van de Enghelsche ; ende ghelijck
het bzanden van de Factozie van Manichels, na dat de Enghelsche ghecappzehen-
deert ende ghevanghen waren. Wat aengaet de dzeghementen vande Tarna-
tanen hier vermelt/ datse wilden komen met hondert Curricurien tegens Amboyna,
het is (voor al dat de Enghelsche opt hoozden) een meerder verfierssel ; Een upter-
sten een pdele bzaberinghe / en soodanige die den Gouverneur niet en konde ver-
schricken/ de welcke wel weet dat de Ternatanen geen Boss-cruyt en hebben/ nochte
andere provisie vooz sulcken aenslagh/ ende noch by verre na niet en vermoghen
tegens den Gouverneur van Amboyna vooyt getal van Curricurien / behalven de
Nederlantsche Schepen ende Casteelen.

De naesie cause van suspitie/ maeckt desen Autheur te wesen een pdele gerucht
te in de quartieren ten Oosten van Banda (ouseeker / welcke ofte by wien) dat de
Hollanders haer Casteel van Amboyna alreede quijt waren. Een arme pretensie /
ende niet weert beantwoozt te wozden ; nochtans verder discoureende/ wat ghe-
breck van goede materie desen Autheur hadde/ dat hy bedwongen wiert te leenen
sulcken slechten stoffen.

Maer het leste/ ende het welck alleen d'Engelsche expresselijck toeghepast is/
is dat sommige desen tijdt de Duytschen verstonden/ dat die van Loho ende Cambel-
lo groote ende heymelijcke correspondentie met de Enghelsche hielden. Hoe
hebben de Duytschen dit verstaen? ofte waerom en specificeert d'Autheur het par-
ticuliere niet in een sake soo pertinent? Het is waer/ dat de Engelsche hare Facto-
rien te Loho ende Cambello hadden ; maer de selve Duytsen ende Togmen-

ten

ten met de Nederlanders / ende voorhaer te samen reeninge; ende trafiqueren met het Volck van den Lande / gelijck de Duytschen deden. Maer wat heymelijcke Correspondentie is dese? ofte wat dangier aen de Nederlanders? Was het by anden van de Factozien / dewelcke de Engelsche soo wel als de Duytschen toebehoozden / een teken van goede intelligentie tusschen de Engelse en de [illegible] stichters? Wat was dat vooz corzespondentie met die van Loho, doen sy [illegible] tijdt laghen lepden Meester Beomondt te dooden / ende op een [illegible] hem in de handt schooten met een Pijl; pooghden Willem Griggs te verhoodden / ende van tijdt tot tijdt abuseerden ende mis-handelde ons Volck te gheliick mede / ende als de Nederlanders? Voozts ons Volck / soo wel als de Nederlandes hadden nu hun Factozie te Loho opgebzoken / ende waren alle van daer gekomen. Wat Bzieven ofte boodschappen hebbense opt daer nae derwaerts gheschonden? Ofte hoe ende by wat middelen onderhielden sy dese Corzespondentie? Nochtans dit wert verstaen / seydt dit Verhael. Hoe verstaen? Mooghlijck dooz de bzoomen van den Goubernenr: want dat (gelijck hy daer Meester Welden, Hill, ende Carthwright, die daer na van Banda quamen / vertelde) was een motive de eerste Japon te examineren / 't welck het beginsel was van het gheheele Pzoces.

Den Autheur sich aldus in sijn Vooz-reden ghequeten hebbende / gaet voorts tot de saecke selver / eerst beschzijvende de occasie ende maniere van de ondecklinge van desen ghepzetendeerden aenslagh / ende dan de belijdenissen van de Japoneesen ende van de Engelschen: maer hy en maeckt gheen mentie van eenighe pijninge ghebzuyckt aen de Japoneesen / die eerst beleden / nochte van eenige andere indicium ofte pzesumptie de Japoneesen te pijnigen ofte examineren; maer alleenlijck sijne curieuse onderzaginghe / noopende het setten ende veranderen van de Wacht / ofte van het ghetal van de Soldaten in het Casteel: 't welck / wat judicium ende oozsaecke / het was een van haer eyghen Soldaeten te pijnigen / die hen diende / oozsaecke hadde te begheren te verstaen / het cours van de Wacht / ende macht van de hulpe hy te verwachten hadde / indien eenige subijte aenslagh ghedaen in sijn Quartier / is lichtelijck te oordeelen. Ende hoe dese arme Menschen ende sijn Landtslieden ghepijnight waeren / blijckt in 't Engelsche Verhael. Hier werdt oock verswegen / by wat maniere en soozten van zaghen dese / ende d'andere Japonesen in haere belijdenisse gelept werden / den aenslagh recht te maken / so het de Nederlanders versiert hadden / ende wat andere antwoozden sy maeckten / al eerse dus onderwesen wierden. Dat sy ende de Engelschen beyde beleden / wat de Nederlanders hebben wilden / is geen twijfel noch wonder / dus gepijnight zijnde / ende met tozmenten. Etiam innocentes cogit mentiri dolor. Maer wat gelijckenisse ofte mogelijckheyt isser van de waerheydt van hare belijdenissen (indien sy noch beleden gelijk hier verhaelt is) mach blijcken by het gene alreede in desen stuck gedisconreert is geweest / op't eynde van het verhael van d'Engelschen; 't welck om de lootheydt wille / alhier nagelaten is verhaelt te wozden: noch sommighe circumstantien / het welck 't Nederlandsche Verhael meer in heeft dan d'Engelschen verdienen alhier bepzoeft te werden. Ende eerst van Abel Price Barbier / die den Bode ofte Negotiateur gemaeckt is van desen handel met de Japoneschen. Het is waer / dat hy (ende hy alleen van alle de Engelschen) eenighe soozte van onderstatie hadde met sommighe van de Japo-

neesen;

weesen, dat is/ hy woude dobbelen ende met hem drincken/ ghelijck hy oock met andere Swarten/ ende met de Nederlanders oock dede. Maer ist te gelooven/ dat Mr. Towerson wilde een sulcken gewigtigen saecke als dese / aen eenen droncken gedebaucheerden Sot bevelen / die oock (gelijck de Engelsche die daer waren / uytdrucklijck seggen) dronghe hem dito Towerson den steel af te steecken / om dat hy hem voor sijn quade feyten gestraft hadde. Daer-en-boven / desen verhael doet Gabriel Price belijden/ dat de Engelsche Koop-lupden in de bupten Factorpen hem/ ende de ghenen/ waren van dit gepretendeerde verraet; nochtans den Gouverneur ende Fiscael in haer eygen Proces/ bevonden Jan Powie, Ephraim Ramsey, ende twee andere onschuldigh.

Na de belijdenisse van Price, hy beschrijft de generale substantien van alle de belijdenissen in een Lichaem; alwaer Meester Towerson eerst een voor-reden tot d'andere geassigneert hebbende/ hen tot den aenslagh te brenghen / hy verhaelt ons; dat se twijffel maeckten vanden punt van mogelijckheydt (ghelijck sy wel mochten) wetende de swackheydt van haer eygen part / ende onverwinnelijcke macht vande Nederlanders / ten aensien van hen : Tot voldoeninge van welck haer twijffel/ hy Meester Towerson hen seyde/ dat hy alreede de Japonesen binnen het Casteel tot sijn wil gewonnen hadde/ ende dat hy dese saecke aenvangen soude/ niet-tegenstaende de Nederlanders in haer volle sterckte waren/ ende de Engelsche op het swackste/ maer soude wachten/ tot dat de Gouverneur soude ergens om upt zijn op eenighen aenslagh / ende sommige Engelsche Schepen ofte Schip ten minsten te Amboyna, t'Volck waer van hy wilde ghebruycken in d'aenslagh / wilde hy mede senden voor de Factoors ende Slaven van de andere Factorpen/ en soude hylstant hebben van de Ternatanen, van Loho, en van sekere Curricurien/ &c.

Hier heeft hy beschreven een schoone Armade voor desen daet; maer laet ons de maniere sien/ hoe sy haren aenslagh souden uytgevoert hebben. Ende eerst voor de Japonesen int Casteel/ wy moeten geloven/ indien desen Autheur ofte sijnen Voor-spreker/ waer seggen/ dat Meester Towerson die bekent gemaeckt hadde/ ende hen tot den aenslagh gewonnen/ aleer hy 't hadde te kennen gegeven aen sijn eygen Landts-lieden d'Engelschen. Ende nochtans inde Acten vant Proces. Emanuel Tomson wiert beschreven beleden te hebben/ dat acht dagen nae het raetslaen/ Meester Towerson verteelde hem/ dat hy hadde/ doen Johnsen en Price, uytgesonden om met de Japonesen te handelen/ en haren consent te winnen tot dese entreprise. Maer wat souden dese (alle maer tien wesende) gedaen hebben. Ja (seyt het Verhael terstont) Meester Towerson hadde verordineert / dat acht van hun souden besteet ghewees hebben/ by twee in een geselschap / op vier punten van 't Casteel/ al doot te slaen die hen wederstaen/ en de reste gevanghen te nemen. Het moet (daerom) hier geimagineert werden/ dat de Nederlanders en hare Mardikers in haer Casteel/ wesende dry ofte vier hondert die sich verkoopen souden/ haer stans te nemen met veertich ofte vijfstich/ veel meer eene geheele Compagnie t'sefkens te senden/ aen eenich hoeck van't Casteel/ maer souden teghen de Japonesen met ghetrouwe handen/ twee op een tijt gevochten hebben/ ende de Japonesen also oorlof ende tijt geven hun te doodden/ of vanghen twee en twee. Een soet gedachte/ en sodanighen dienst/ als by geval eertijts op een sekere tragedie gerepresenteert is geweest/ maer nopt int overvallen van een Casteel in goet ernst gepleegt.

Aldus sien wy hoe acht van de Japoneesen gheemployeert souden hebben ghe-
weest; Wat souden de andere twee ghedaen hebben? Sy souden ghewacht heb-
ben in de Sael-kamer den Gouverneur te vermoorden. Jae/ maer dit Verhael
sepde ons onlangs/ dat desen aenslagh sonde gheexecuteert geweest hebben/ wan-
neer den Gouverneur op sommighe actie om bzeedt was. Hoe souden dese
Japoneesen hem dan in het Casteel ter selver tijd vermoozd hebben?
wy sien hoe alle de Japoneesen (dat is) alle de gepzetendeerde partye van de Eng-
elsche binnen het Casteel souden besich gheweest hebben. Wie sonde de Pooz-
ten aen de Engelsche ende haere Assistanten gheopent hebben? Wie sonde de
Cour de Garde aen de Poozte vermoozdt hebben? Dese deelen waren ghelaten
voo; die ghene die buyten waren: daerom laet ons eens oberssien wat sy waren.
Het verhael monsterte veertien Engelsche/ waer van elf waeren Kooplieden/
een Hofmeester van 't Huys/ een Kleer-maecker ende eenen Barbier/ om de
wonden te vermaecken/ behalven Godt weet hoe veel Engelsche Schippers/
Slaven ende Ternatanen. Eerst voo; de Engelsche Kooplieden/ van wat derte-
riteyt sy zijn/ Fozten te nemen/ wozt lichtelijk geoozdeelt; en in 't gheheele Engels
Huys/ doen 't by de Nederlanders gesasseert wiert/ op dit gepzetendeert verraet/
het gheheel probisie was maer vier Swoerden/ twee Roers/ ende ouerent een half
pont Buskruyt. Ja maer de Engelsche Schippers ofte Schepen souden beyde
beter Volck ende Probisie gebzaght hebben. Maer hoe wiste Meester Towerson
dat die van de Engelsche Schepen/ wanneerse quamen/ met hem in dit werk sou-
den spannen/ soo teghens het Tractaet/ en in sich selven soo periculeus? Ofte
waerom en verwachte hy de ontdeckinge/ niet van den aenslagh tot dat Schip of-
te Scheepen ghekoomen waeren/ dat hy de Schippers oock mocht sweeren/
ofte ten minsten de principaelste Officiers onder hen: ende hun advijs nemen.
Is 't mogelijck dat Meester Towerson soo slecht was/ als desen aenslagh aen al-
le de Engelsche te Amboyna te openbaren: Ja aenden Kleer-maecker ende Bar-
bier/ soo langh aleer 't in executie gestelt werdt/ ende eer hy wiste hoe sijne Pzin-
principaelste Assistenten gesint waren/ van wiens arrivement hy so onseker was?
Ja maer hy was versekert van de Slaven der Engelse en van de Ternatanen van
Loho, met hen Curricurien in quemlibet eventum. Dit is voo;waer de reste van de
Krijghs-macht/ laet ons die besien. De Slaven in alle de Engelsche Factozien
waren essen ses in getal/ ende alle Jongers: De Ternatanen waren Spanden/
soo wel aen de Engelsche als aen de Duytschen/ ghelijck voozen verklaert is in
d'antwoozdt aen de Booz-reden. Wanneer waren sy Vzienden gemaeckt? Hoe
komt het/ dat in alle examinatien van de Engelsche desen punct niet ghesift wert/
ende pet daer van beleden onder soo groote tozmenten? daer en is geen belijdenis-
se daer van in alle examinatien; Ende Meester Towerson in 't sijne, loochent het
expzesselijck/ ende was niet verder geperst. Het is de waerheydt/ den Gouver-
neur en Fiscael van Amboyna wisten dat/ watter op dit punct sonde beleden zijn/
by haer eygen Volck aldaer niet en sonde gelooft werden/ die wel genoegh wisten
dat het eerste beginsel van de oneenigheyt tusschen de Nederlanders ende de Ter-
natanen tot Loho, was om den Slaef van de Engelschen: ende de mishandelin-
ge daer op volgende/ de Engelschen soo wel als de Duytsen aenghedaen werdt.
Niet te min desen Autheur schijnt te hoopen/ dat 't hier in Europa gelooft mach
werden dat te Amboyna geen colleur hadde.

Nopende

Dopende den tijdt van d'Aenslagh te executeren / het was noch niet (ghelijck de Relatie vermelt) beslelt / maer uytgestelt tot de naeste t'samen-komste van de Conspirateurs / het welck haest ghehouden soude ghewest hebben / wanneer Gabriel Towerson alle dinghen verepdt hadde / &c. Hier was schier een treffelijcke Practijcke van verraedt / ende waerdigh by desen Autheur een schrickelijcke conjuncte geheeten te wesen. Sy hy malkanderen gekomen zijnde op een Nieuwjaers-dagh (namen den aenslagh voor / als voorzen verhaelt is; Ende nu was het den 25. January / ende niet alleen niet in alle desen interim gedaen / maer ook niet so veel als een nieuwe t'samen-spraake gehouden. Maer dit is het lichaem en substantie van de vereenighde beschuldenissen van alle de Engelschen by hen verscheydelijck onderteckent.

In de naeste plaets verhaelt den Autheur pet bysonders in de beschuldenisse van Meester Towerson; hoe dat hy seyde / Hy wierdt tot die daedt beweeght door hoope ende begeerte van eere ende profijt: ende gevraeght zijnde van wien hy dese eere verwachte / ende voor wien hy meynde het Casteel te behouden: Antwoorde hy / Indien dat hy sijn Entrepise hadde konnen te wege brengen / hy wilde terstont daer van de andere verwittight hebben van sijn Natie te Jaccatra, ('t welck sy nu Batavia gedoopt hebben) ende haer hulpe versocht hebben: het welk indien sy hem verhuurt hadden / dan soude hy het Casteel voor de Engelsche Compagnie gehouden hebben; ende indien niet / dan soude hy het voor hem selven ghehouden hebben / ende middelen ghesocht hebben om met / de Indianen te veraccorderen / ende also by het eene middel ofte 't andere d'Aenslagh te weghe wilde gebracht hebben.

Hier machmen voor eerst aenmercken / dat hy niet en wilde (gelijck desen Autheur hem doet spreken) na Jaccatra voor hulpe gesonden hebben / tot dat hy eerst Meester van 't Casteel ware; ende nochtans in de voorgaende generale beschuldenisse is het ghesepdt / dat hy soude verwacht hebben de komste van sommighe Engelsche Schepen ofte Schip / aleer hy op het Casteel adventureren wilde. Daer nae lact de twijffelachtige ende alternative Resolutie hier by Meester Towerson gesept / beleden te wesen / in beyde de delen daer van geconsidereert werden / ende het sal blijcken / dat niemandt by sijn vijf sinnen zijnde / sulcke ghedachten soude gehadt hebben / gelijck hier gepretendeert wert. Wat hoope konde Meester Towerson hebben / dat de President ende Engelschen Raedt te Jaccatra, leevende aldaer onder de macht van 't Nederlandts Casteel / ende een de Hollanders geheel onderdaen; dorsten in eenige soodanige Actie t'samen-spannen / om daer door de Hollanders oorsake te geven hen te arresteren / pijnigen / ende van verraedt te condemneren. Meester Towerson wiste genoegh / dat ontrent ses Maenden te voozen den Generael van de Nederlanders te Jaccatra hadde daer een seer slechte oorsaecke genomen / om den Engelschen President aldaer te betrappen / die twee van sijn Dolck 's nachts nae 't Engelsche Kos-huys gesonden hebben / om te sien wat wachte dat de Swartten / in haeren dienst / over 't Dee hielden; de voorsz. twee Engelschen waren by de Duytsche Soldaten aengetast / seven dagen in de Gevangeniisse gehouden / ende beschuldight / dat sy gesept hadden / dat sy de Ronde gingen doen: ende den Baillieu sepde tot een van hen / die lest gexamineert was / dat sijn Compaignon beleden hadde / dat sy

gesepdt

geseydt hadden / dat sy de Ronde gingen doen / en dat dooz 't bevel van den President der Engelsche; ende indien hy het selve niet en wilde beliennen / soo soude hy gepijnight wozden. Maer hy blijvende stantvastigh by de waerheydt / quam daer ten lesten af sonder gepijnigt te wozden. Maer hier upt konde den Engelschen President ende den Raedt genoeghsaem begrijpen / dat de Duytsche Natie van sinne was / hun Natie met de minste occasie te betrappen: ende de andere dagelijcksche captieuse handelingen van de Duytschen tot Lacatra, de welcke hier te lange zijn om te verhaelen / waren van tijdt tot tijdt te kennen gegheven aen Meester Towerson, de welcke daer dooz verseeckert was / dat hy gheen assistentie en soude verwachten van hun / die selver in sulcken staet waeren. Den anderen soo werdt daer geseydt / dat Meester Towersons resolutie geweest was / het Casteel vooz hem selven te behouden / ende te accozdeeren met de Indianen / by gebreck der Engelsche hulpe. Maer dit heeft minder apparentie van de waerheydt dan het voozgaende; want indien dat de Poztugiesen ende Indianen niet machtigh en waeren de Duytschen upt Amboyna te houden / als sy geenen voet in 't Landt en hadden; is daer eenige apparentie / dat Capiteyn Towerson soude machtig gheweest hebben met de hulpe van dartigh Engelschen ende Japoneesen / ende sonder eenigh Schip ofte Pinasse te hebben / ende dat alleen dooz de assistentie van arme ende naeckte Indianen / de Duytschen upt te dzijven / dewelcke dzie Casteelen hebben in de Eylanden van Amboyna ende Cambello, (het welcke daer dichte by lepdt) zijnde al wel versien met Soldaten ende Pzovisie / beneffens hunlieder macht van Schepen / in consideratie van de welcke sy hun instijleeren te zijn Heeren van de Zee? Maer daer beneffens soo staet het te considereren / dooz wat reden Meester Towerson eenige hoope mochte gehadt hebben die van Amboyna tot hem te trecken / aengesien datse zijn ges wooznene onderdaenen van de Hollanders. Jae: hy soude veel eer redenen gehadt hebben te vzeesen / dat nae dat hy de Hollanders soude vermeestert hebben (soo men noch gelooven wil / dat het mogelijck soude geweest hebben / die van Amboyna souden hem selven besp2ongen ende upt-gedzeven hebben / zijnde niet machtigh selven hem dooz sijn eygen macht te maintineren) om hun selven alsoo gantschelijck te bevzijden van de slavernye in de welcke sy leven. Het is oock te observeren / dat den Autheur selven in sijn Dooz-reden seght / dat de Indianen selfs niet en souden gedozst hebben sulcken grooten Aenslag aen te nemen (als hier versiert) tegens den Staet van Amboyna, sonder groote hulpe van eenige Natie van Europa / 't zy Poztugiesen / Spanjaerden ofte andere. Ende hier by is niet alleenlijck bekent hoe swack de Indianen van hun selven zijn; maer men kan daer beneffens hier oock upt gissen / wat een kleyne hoope Meester Towerson mocht gehadt hebben / zijnde verlaeten van sijn eyghen Natie (ghelijck de saecke versiert werdt) het Casteel te bewaeren met de hulpe van de Indianen / soo hy het hadde konnen winnen. Maer om kozt te maecken: de gene die kennisse hebben in Amboyna ende daer omtrent / ende hoe onmachtigh de arme Indianen daer zijn / sullen oozdeelen dat het maer een dwaes voornemen van Meester Towerson soude geweest zijn. Ende dat het billick soude geweest hebben / datmen Meester Towerson daer vooz / eer naer 't Dol-huys ofte Dolle-kist (als de Duytschen het noemen) dan naer de Galge hadde behoozen te senden.

Maer

Maer desen Autheur insisteert voornemelijck op de vyfwillige Confessie van Meester Towerson, naer dat sijne examinatie was geeyndigt / ende berispt hadde geweest by den Duytschen Gouverneur / die hem vraeghde / ofte dit sijn wreedt voornemen soude de recompensie geweest hebben / voor soo vele courtesien ende faveuren hem bewesen; daer hy Towerson op antwoorde met een diepe sucht / Ja, dit stuck nu te doen, het soude noyt gedaen werden. Dese gewillige Confessie ende bekentenisse van leet wesen / (als desen Autheur seyt) geschiede den negenden van Maert / zijnde den selven dagh die bestemt was voor de executie: Maer de examinatie van Towerson was al geeyndigt den 28 dagh van Februarij / soo veel dagen te voozen.

Maer hoe sullen wy dit gelooven? Hy seght dat hy het heeft uyt de Actien van het Proces in Amboyna gemaeckt. Maer in dese Acten zijn meenige passagien van importantie uyt-gelaten / als hier voozen bewesen is: ende daeromme wie sal ons versekeren / dat de Hollanders hun selven niet soo wel misgaen hebben by pet daer toe te doen / als daer uyt te laten. De woozden van de Acte (als sylieden seggen) zijn dese;

WY, wiens Namen hier onder gheschreven zijn, verklaren by onse waerheydt, in stede van Eede, dat *Gabriel Towerson*, naer dat hy alreede gheexamineert was, ten respecte van sijne misdaedt, ende dat den Eerw. Gouverneur *van Speult*, hem tegens *Towerson* daer over beklaeght hadde, ende hem ghevraeght, ofte dat soude gheweest hebben de vergeldinge voor sijne Courtesien aen hem, den voorseyden *Towerson*, van tijdt tot tijt beweesen: hy, den voorseyde *Towerson*, antwoorde daer op met eenen diepen sucht, ende seyde: *Och ware dit stuck wederom te beginnen, 't en soude noyt ghedaen worden.* Actum den negenden dagh van Maert, in 't Casteel van *Amboyna*: ende was onder-geschreven:

Harman van Speult.
Laurence de Maerschalck.
Clement Kesseboom.
Harman Krayevanger.
Peter van Zanten.
Leonaert Clocq.

Aldus sien wy de Acte selver / ende dese gepretendeerde vyfwillige Confessie; de welcke niet en is over-gegeven op het Credit van t Hof / ofte Raedt van Amboyna (ende nochtans hoe wepnigh dat het importeert / is voozen beweesen.) Maer is alleen een Attestatie ende Certificatie dan den Gouverneur ende vijf andere / die de principale Autheurs zijn geweest in dese bloedige Tragoedie: ende het staet te observeeren / datse dit niet hebben ghedeclareert ofte over-ghegeven op hunnen Eedt / maer op hun waerheydt ofte eerlijck woozdt (voozwaer) in plaetse van Eede. Den dagh is niet ver geten / op den welcken Meester Towerson de voozgaende woozden sprack / maer alleen verklaert / dat het was nae de voorgaende Acte van sijn examinatie: Daer het nochtans een ghebruyckelijcke ende ghewoonelijcke solemniteyt is / die ghe-requireert woozdt in alle sulcke Attestatien / ende is oock gheheel noodigh in eene saecke van sulcken aerdt ofte natue-

te : ende beneffens hadde de plaetse oock behoort neer gheselt gheweest te sijn. Want ingevalle dat dese woorden hadden ghesproken gheweest inde plaetse daer de pijninghe gheschiede / ofte straxnaer dat de examinatie gheendicht was / soo en werden sy by haer eyghen Wetten niet meer voor voluntaire gehouden / dan de Confessie die op de Pijn-banck gheschiet. Oock soo en gheest dese Attestatie niet te kennen / dat dese belydenisse voluntaire was. Maer desen Autheur die seer neer sonder eenighe conscientie den Dato vande Attestatie / waer by den tijdt vande confessie / soo wordt die gehouden voluntaire te zijn / door dien die (als hy sept) ghemaeckt was den neghenden dan Meerte / zijnde soo veele daghen naer sijne examinatie de welcke gheschieden den achtentwintichsten dach van Februarij. Kanmen niet anders attesteren / dan dat het gedaen was op den selven dach / als de Certificatie gemaeckt was ? De Attestatie sept dat desen woorden ghesproken waeren by Mr. Towerson , naer dat hy hadde gheexamineert gheweest. Waerom mach het niet liever gheschiet zijn op den selven dach / dat hy gheexamineert was / dan op sulcken dach als dese Acte was ingheroit ofte opgheteeckent / al waert dat hy opt dese woorden spraeck ofte dachte / als de Hollanders die uptlegghen ? waer van het teghen-deel is nochtans probabel by alle de Circumstantien van dese saecke / die trouwelijck neergestelt zijn in de Relatie ofte Verhael vande Enghelse.

Maer dewijle desen Autheur staet so seer op dese arme Circumstantie van Meester Towersons Professie van leetwesen / van het gene dat gedaen was / noemende het een voluntaire Confessie / het blijckt daer upt / hoe arm dat hy was van voluntaire Confessien / ende van alle andere besluptende Circumstantien. Wat ? was daer niet eenen Brief ofte eenig Pampier te vinden in alle de Kisten ende Doosen vande Engelsen / om dit Verraet te ontdecken ; aengesien dat men hunlieden goederen strackx besochte te Amboyna, Larika, Hitto, ende Cambello, ofte en was daer sonder soo menighe complicen van verschepden Natien niet eenen valschen Broeder / om de reste te verraden / ende hun upt sijnen bysen wille te beschuldighen ? Maer het Proces moeste beginnen met de pijninghe. Ende de Confessie vande Heydenen (door tormenten uptgheperst) moeste ghenoegh zijn / om de Christenen tot de Torture ende Pijn-banck te brengen ? Ende moesten de gedebauscheerde ende publijcke infame Persoonen (als Price, die een was) oorsake zijn / dat de sobere / de ghelijcke ende onbevlechte ghepijnicht wierden ? Ende dese Relatie bekent selve / hoe dat de Confessie was upt Price ghetrocken / by de gene die hem examineerden / met hem de plaetse / de Persoonen / ende den tijdt te verklaren. Voorwaer een van hunlieder eyghen Natie hadde reden om te raden ende te wenschen / datter meer Advocaten mochten overghesonden worden in Indien / om de gheaccuseerde te helpen / om wettelijcke antwoorden te maken : Want / sept hy / sy handelen daer soo villenuelijck ende moordadelijck / dat het Bloet van het arme volck roept wraeke tot den Hemel.

Maer wat is de oorsaecke datse ons niet verlachtigh en maken met yemants anders confessie dan met die van Price / ende Meester Towerson , hebbende alle de andere t'samen ghemenght ? Was daer ghen van hun die verder ginge dan sijn mede-ghesellen / ofte bekende meer gedaen te hebben ? Waer is Scharrocks Confessie dat hy op den Kers-jaers-dach tot Amboyna was / aengesien datter selfs thien ofte twaelf Oppersten waren / die bekenden dat hy dan te Hit-

to

to was? Waer is sijn Confessie van 't voornemen van Clerck, om nae Maccassar te gaen / ende met de Spanjaerden te handelen / om de cleyne Factoryen te hermen berooven? Waer is Colins Confessie van eenen anderen aenslagh / die hy soude ghehadt hebben ontrent twee Maenden ende een half voor sijn examinatie / ende voor ghenomen by Thompson, Johnson, Price, Browne, Pardo ende hem selven? Waer zijn de aenleydende Interrogatien / sonder de welcke daer hadden soo veel dier sche Verraderyen bekendt geweest / als Personen geexamineert? Waer daer staet niet een woort van alle dese dinghen / noch van verscheyden andere / aengaende dese sake / die nochtans hier in Engelandt zijn goet gedaen ende gheconfirmeert by den Eedt van ses gheloofwaerdighe personen / maintenerende dat sulcke dinghen ghepasseert zijn inde examinatien. Soo dat het blijckt hoe trouwelijck dat de Duytschen tot Amboyna hebben gheregistreert de Acten van dit Proces. Ende ten laetsten soo concludeert hy sijn Narratie van de Confessien / met een verhael van het getal ende van de Natien die sulcx bekent ende beleden hadden; de welcke hy seght / gheweest te zijn thien Japonesen / veertien Engelsche / ende den Nederlantschen Marincho of Captain vande Slaven. By welcke ieste woorden hy soude den Leser geerne doen ghelooven / dat de saecke klaer was / ende hun eygen proceduren billick ende rechtvaerdigh / ende dat voornamelijck ten aensien datse gheexecuteert hadden een van hun eyghen Natie / welcke / hoe waer het is / blijckt inde Conclusie vande Engelsche Relatie. De rechte waerheydt is / dat desen Captein vande Slaven was ghebozen in Bengala, ende van Portugiesche afkomste. Jae sijnen Naem alleen betoont genoechsaem / dat hy geen Nederlander en was / want hy hiet Augustino Perez.

Desen Autheur hebbende dese Relatie aldus gheeyndicht / procedeert hy voorder tot een Disputatie / ende maekende mentie van sommige uytstroyinghen / die in Enghelandt verbreydt waren / teghens dese Proceduren die te Amboyna gehouden waren. Hy verdeeltse in twee hoofden: Het eerste / dat het proces was geschiet sonder behoorlijcke formalitept / gebruyckt tegens de Conspirateurs. Aengaende het punct van formalitept / hy neemt in 't beginsel groote moeyte / om te bewijsen / dat de formalitept van het proces van Amboyna, niet daerom onwettich en is / om datse niet gheprocedeert en hebben / alsmen in Engelant doet. Maer hy mocht desen arbeyt wel gespaert hebben / aengesien dat geen wijs Man dat Punct wil loochenen. Ende de gene die so ignorant zijn / datse de Duytschen blameren / om datse hier in van ons differeren / die en zijn niet waert datmen hun een antwoort gebe. Ende daer en boven so deduceert hy den Tijtel vande Heeren Staten Generael die sy hebben tot de Souveraineteyt van Amboyna; Ende dat daerom de Jurisdictie van den Gouverneur van Amboyna is wel gefondeert / soo wel in criminele als civile saecken. Achterwaerts soo besluyt hy / dat de Japonesen / zijnde gestorven Dienaers van de Duytschen / ende in hunnieden betalinghe / waren onderworpen de Jurisdictie vant Duytsche Gouvernement. Ende daer op so allegeert hy dat den Autheur / en de complicen van moort ofte verraedt behoozen gestraft te worden met de doodt / volgende de Wetten van alle Natien: Al welcke puncten mogen hem geoctroyeert worden / sonder eenige Prejudicie te geben tot de cause vande Engelschen in dese questie ende verschil.

Ten lesten / soo komt hy tot haer sake int particulier / ende affirmeert dat de

voor-

voornaemste bande Enghelschen daer niet en mochten apprehendeeren de Enghelsche complicen van dese conspiratie / aengesien datse oock complicen waren bande selve daet : welcke mach oock gegunt worden / aengaende dit punt van apprehensie ende sekere bewaringhe : Maer aengaende het punt van kennisse ende vonnisse vande sake te nemen / dat sal haest hier nae op sijn behoorlijcke plaetse gheexamineert worden.

Ondertusschen sept desen Autheur / om dit punt van apprehensie klaer te maken / ende buyten alle exceptie te stellen / dat de Enghelsche niet en waren geapprehendeert op de eerste suspitie / niet tegenstaende datter genoechsame evidentien ende indicia waren / om het selvige te doen : Maer achtervolgende naer de examinatie van al de Japonesen / ende hunne gemeene Confessie / hebbende te kennen gegeven / dat de Enghelsche / die hy noemde by naem ende toe-naem / hun hadden beweecht ende gehuert tot dese verraderye : Jae dat meer is / niet eer dan als Abel Price hadde oock selver soo veel bekent ende beleden / ende dat alle de Enghelsche die in de andere Factorye woonden / waren mede de sake bekent gheweest.

Om hier op te antwoorden / soo moet gerepeteert worden het gene dat hier te voren gealligeert is op andere occasien / namelijck / dat het eerste beghinsel vant Proces was pijninghe / niet teghenstaende dat daer gheen suffisante Evidentie ofte bewijs-redenen en waren / om den Japonees (die eerst ghevanghen werdt) te pijnigen / aenghesien dat hy maer socht te vernemen den coers van de Wachten / ende de sterckte van't Casteel / in het welcke hy selve een Soldaet was : Ende soo den heelen cours ofte Series vande examinatie / procederende door de confessie van een ghepijnichden Persoon / om andere te apprehendeeren ende pijnigen / sonder andere evidentie / Al hoe wel het maer confessien / ende die met name ende toe-naem / ende andere Circumstantien uytdrochte ; In sulcker voegen als de Interrogatorien (ofte eer directorien) van den Gouverneur ende den Fiscael de gevanghene lepden / was gantsch ende gaer teghen de forme ende regelen van Wetten van pijninghe.

Scilicet in fabrica si prava est regula prima, Cætera mendosè fieri atque obstipa necesse est. Maer hier moet geantwoort worden een Objectie / die gemaeckt mach worden teghens dit / uyt een ander deel van dese Relatie / namelijck / dat sommige Engelsche bekenden / sonder ofte voor de Torture ; Jae desen voorghenoemden Price en was / ofte gantsch niet / ofte seer weynich ghepijnicht : Maer het is wel waer dat hem dochte / dat de gepijnichte Lichamen van de arme Japonesen / die getormenteert waren met Vuer en Water / ende tot hen gesept wierde / dat ten ware dat hy wilde bekennen / het gene sy alreede beleden hadden / hy sonde in gelijcke maniere / ofte eer erger gepijnicht worden.

Dese vreese van pijnigen is by hunlieder eygen Wetten soo erch als de pijninge self / en consequentelijck de Confessie daer op gemaeckt / gaf gheen beter initium of evidentie, om een ander Persoon tot de Torture te brenghen / dan de Confessie / die selve op de Pijn-banck ghemaeckt is. Daer beneffens soo staet hier oock te observeren / hoe dat de principale Substantie van Prices Confessie hier verhaelt / te weten / al de Engelsche Kooplieden in de buyten Factorye / hadden kennisse van het gepretendeert Verraet / was gerefuteert by het Proces bande Duytschen selve / die bevonden dat Paul Ramsey, ende twee andere van dese Factorye geen schult en hadden.

Hier

Hier nae maeckt desen Autheur mentie van een Objectie die in Enghelandt ghemaeckt is teghen de Jurisdictie van den Gouverneur ende sijnen Raedt in Amboyna, over de Engelschen die daer zijn; Aenghesien dat dese macht was by het Tractaet vanden Jare 1619. ghegeven ende geaccordeert/ te bestaen inde handen vanden Raedt van Defensie van beyde de Natien tot Jaccatra. Ende desen Autheur seydt daer op/ dat hy om hem selven te informeeren in dit poinct/ heeft overseen alle de bysondere Articulen van het voorseyde Tractaet/ ende vont in den dry-en-twintighsten Artijckel neer-gestelt/ dat de Forteressen waren te blijven in de handen van die gene diese dan besaten: Ende in den dertienden/ veertienden ende vijftienden Artikel beslooten was/ dat den Raedt van Defensie geen ander macht en sonde hebben dan over de Vloote van Defensie/ ende over den Koophandel/ beneffens de Authoriteyt die desen Raedt soude hebben/ om te taxeeren de onkosten die aenghewent moesten worden tot het onderhoudt van de Forten. Maer hy en kost in den dertighsten Artijckel niet vinden/ by welcken is geordonneert dat alle Disputen/ die niet en konden gedecideert worden by den Raedt van Defensie/ souden in Europa geremitteert worden/ om gedecideert te worden by de twee Compagnien die daer zijn (soo het mogelijck waere) en by gebreke van dien/ ingerefereert te worden aen den Koninck (van Groot Britannien) ende de Staten. Waerom was de saecke dan in dit Disput soo niet ghehandelt? Daer en is niet met allen in de voorgaende Artijckelen/ om te limiteren den Raed van Defensie; ende desen generalen Artijckel schijnt geannexeert te zijn by maniere van explanatie/ om te prohiberen voor sulcks/ als niet particulierlijck ende expresselijck neer-gestelt was in de voorgande. Het welcke seer klaer ende manifest is by het woordt van explanatie op desen dertighsten Artijckel/ het welcke eerst gheaccordeert was/ ende daer naer onderteeckent by de Commissarisen van beyde de Compagnien in het Jaer 1619. By het welcke dese cours van procedeeren expresselijck geordonneert is/ niet alleen ten regarde van de Disputen/ aengaende de meyninge van de Artijckelen/ maer ook concerneerende eenigh ander dinck ofte Accident dat ghebeuren mocht ten respecte van hunlieder Gemeente t'samen-voeginge ende conversatie. En naer dien tijdt heeft sijn Majesteyt oock hem selven duydelijck verklaert/ op 't punct van Souverainiteyt/ ja ten respecte van dingen die in gheenderley maniere soo veel imposteeren/ als het Leven van sijn Onderdanen/ dat beyde de Natien souden sulcke pretensie (van Souverainiteyt) nae laten. Ende dese Declaratie was ghesonden aen de Heeren Staten Generael/ en by hun aen-genomen eer dese bloedighe Executie was gheschiedt. Maer of het al toeghestaen wierdt/ dat de Hollanders absolute Heeren over de Enghelschen hun Partenieres in die Quartieren zijn/ sonder eenige respecte van eenigh Tractaet te considereeren: Niet te min soo behoorden de Hollanders ten minsten te onderhouden de Wetten van de Gemeerde Provintien; want den Autheur seydt selfs soo: Laten die Wetten toe/ datmen sal beginnen te procedeeren met de Torture/ ende Personen van een goede Faem te brengen tot de Pijn-banck/ op de Confessie gemaeckt by andere in de Torture? Staen hun Wetten toe/ datmen de aenleyende interrogatorien sal maken ofte voor-leesen/ om de gevangenen directie te geven om yet te seggen/ datse de Torture mogen ontkomen? In wat plaetse van de Gemeerde Provintien is gebruykelijck het verdencken met Water? ofte eenige torture met

Dyer gebruyckt/ als Janſen, Tomſon en Clarcke geleden hebben/ oſte het ſplijten van de Toonen/ ende het op-ſnijden van de Boxſt/ ende Buys-poeder daer in te ſtellen/ en het ſelvige dan aen brant te ſtecken/ waer door het Lichaem niet geheel gelaten en wordt/ noch vooz onſchuldigheydt/ noch vooz executie. Clarcke ende Tomſon waren niet machtigh tot de plaetſe van executie te gaen/ maer moſten daer gedragen worden/ alhoewel ſplieden meenige dagen te voozen ghepijnight hadden geweeſt.

Een leſten ſtaet oock te conſidereren/ dat hun Confeſſien ſtreden tegens malkanderen/ ende waeren conſequentelijck valſch/ ende maeckten mentie van dingen die onmogelijck waren om te doen/ ende ſonder eenige apparentie datſe gedaen hadden geweeſt by de vooz-gementioneerde Perſoonen: ende en behoozden ten dien reſpecte niet ghelooft geweeſt te hebben/ noch de gevangene daer op gheconden neert te worden/ ſonder ſuffiſante Inditien ende blijckelijcke apparentien.

Ende daer nae ſoo handelt deſen Autheur in 't byſonder van het exces van de Cozture/ ende ſeydt: Dat de Heeren Staten Generael hebben groote moeyte gedaen/ om hun ſelven te infozmeeren van de particuliere paſſagien van deſe ſaecke: ende hebben tot dien eynde verſocht te ſien alle Brieven/ Stucken ende Papieren daer toe behoozende: by de welcke (als hy ſeydt) het niet en bleeck dat daer eenige wzeede Cozture was gebruyckt. Maer ſuppoſeert dat de Acten geen mentie daer van en maecken: is dan te verwonderen dat de Autheurs van dit moorddadelijck ende tyrannijſch Pzoces/ ſplieden ſelve zijnde de Perſoonen die deſe Acten ſo gefozmeert hebben/ wilden achterlaten ſulcke dingen/ als die tegens hun ſelven waeren. Het ſtaet te pzeſumeren dat de Acten die hun Volck hebben gemaeckt te Poloway, een van de Eylanden van Banda, hebben veel dingen achter gelaten van 't Pzoces/ ghehouden tegen het arme Volck van Palaroones, de welcke den Gouverneur van die plaetſe handelde in de Maendt van Auguſto/ in 't Jaer 1622. ontrent ſes Maenden vooz de executie der Engelſche/ in de ſelve maniere als den Gouverneur van Amboyna dede met de Engelſche Natie/ ende maeckte hem een Patroon ofte exemplaer vooz dit Pzoces/ ende het en ſal niet buyten pzopooſt zijn het ſelvige in 't kozte te verhalen/ aengheſien dat deſen Autheur/ in de naeſte plaetſe allegueert de goede diſpoſitie van de Nederlanders in 't Generael; om daer uyt te beſluyten ende infereren/ dat het daerom ongelooffelijck ende ſonder eenighe apparentie van waerheyt is/ dat den Gouverneur van Amboyna ſoude ſulcke wzeedtheydt ghebruyckt hebben als in Enghelandt wordt uytgegeven.

Polaroon, een van de Eylanden van Banda was in de Poſſeſſie van de Engelſen/ ten tyden van het Tractaet van 't Jaer 1619. ende by het accoozt dan gemaeckt/ ſoo ſoude het in hun handen blijven. Dit Tractaet in Indien ghebzocht zijnde ſtelden de Hollanders de publicatie daer van in de Eylanden van Banda uyt/ tot datſe Palaroon genomen hadden. Maer wel wetende dat het moſt gerestituiert worden/ volgende den inhoudt van het Tractaet/ ſplieden ghebruycten alle middelen/ om het Eylant wepnigh ofte niet met allen onwaerdigh te maken; ſo ſmeten de gebouwen neer/ de molleerden de Huyſen/ verplanten de Noote muſcaet boomen/ trocken de ſelve uyt de Aerde/ ende voerden ſe naer hun eygen Eylanden van Nera ende Poleway, om daer geplant te worden vooz hun ſelven

wen. En ten laetsten vondense middelen / om het Landt van Volck te ontblooten / ende dat so te laten ; op dat het den Enghelsen gheen profijt soude kommen inbrengen / van weghen de groote kosten diese souden moeten aenwenden / om t selvighe te bewaren en te onderhouden : en dat gheschiede om dese oorsake. Daer was een Jong-man / zijnde Soone van een Orankay ofte Edelman van het Eylandt van Polaroon, die eenighe vilanye bedreef / voor de welcke hy (volghende de Wetten van't Landt) behoorde ghestorven te hebben. Desen Quam / om sijn leven te salveren / vluchte in een ander Eylandt van Banda, ghenaemt Rosinging, ende nam daer het Christelijcke gheloove aen : maer hebbende korts daer nae verstaen / dat het niet ghenoech en was om de straffe te ontgaen / soo leerde hy secretelijck wederom naer het Eylant van Polaroon, ende hebbende hem selven eenighe daghen in't verborghen gehouden / trock naer Nera, een ander Eylandt / int welcke de Duytschen een Fort hebben ; ende daer ghekomen zijnde / gaf den Duytschen Gouverneur te kennen / dat de Orankays van Polaroon hadden tsamen een conspiratie ghemaeckt / om de Nederlanders te massacreren / soo wel te Polaroon als te Polawaye, met de helpe vant volck van Seran, die tot dien eynde souden dertich van hunlieder Curricuries ofte Schepkens overzenden. Strackx nae het aenbrenghen by desen mis dadighen ghedaen / wierden daer ettelijcke Visschers-booten vande Polaroons, dicht by Poloway aengheslaghen / ende het volck dat daer op was / inde gevangenisse gesmeten. Daer wiert oock door den Duytschen Gouverneur van Poloway bevel ghegheven / dat de Orankays souden tot hem komen / op dat dese sake mocht beter ondersocht worden. De Priester van de Polaroons ende tseventich Orankays namen op staende voet een van hare kleyne Schepkens genaemt een Prauw / ende voeren daer mede naer Poloway. Terwijle sy noch op Zee ende uyt het geschutte van het Duytsche Casteel waren / soo ontmoeteden sy een Vis-schupt met Bandanesers / die hen verhaelden / hoe dat alle de andere gevanghen waren / seghghende dat sy alle maer doode lieden en waren / indien sy te Poloway quamen. Maer des niet teghenstaende den Priester ende al de reste / alhoewel sy lieden tijdt ende ghelegenthept hadden / om te Seram ende andere plaetsen te komen / daerse seecker genoech souden geweest hebben / soo verlieten sy hen soo seere nochtans op hare onnoselheydt / dat sy noodsakelijck wilden te Poloway gaen / om hun selven te ontschuldighen. Daer ghekomen zijnde / wierdense stracks al te samen gevanghen ende naer't Casteel ghesonden. Ende de Gouverneur nam met eenen twee hondert Mannen met hem / ende ginck naer Polaroon, van waer hy de reste vande Orankays haelde / die hy op het self de Casteel ghevanghen bracht. Soo haest als sy daer gekomen waren / soo wierdense gepijnicht met Water ende Vyer / directelijck op de selve manier / als ons Volck (de Enghelsche Natie) daer nae tot Amboyna getracteert wiert : Maer daer was alleen dese differentie / dat twee van dese Indianen soo hart gepijnicht waren / datse inde Torture storven : De rest zijnde hondert ende twee en tseventich Persoonen waren al geexecuteert / naer datse ghedwongen hadden geweest sulcken sayt ofte verraderye door de Torture te bekennen. De Priester ghekomen zijnde tot de plaetse vande executie / spraeck dese woorden inde Mallaische spraeck : Alle ghy lieden die hier zijt / Groote ende kleyne / Rijcke ende Arme / Swarte ende Witte / sult weten dat wy geen saute ghecommitteert en hebben. Ende alsoo hy noch meer wilde spreecken / soo wiert hy

by de handen ende voeten opgevat ende neer ghelent / ende wiert soo met een Swoert int midden door gehouwen. Straxt daer nae behalden Gouverneur / dat alle de Vrouwen / Kinderen ende Slaven van die van Polaroon, souden uyt dat selvighe Eylandt ghevoert / ende in andere Eylanden (die onder het gebiedt vande Duytschen zijn) verdeylt werden. Ende in deser voeghen hebbense het Landt gesuyvert voor de Engelschen / soo dat sy nu selve mogen planten ende plucken / zijnde vande ingebozenen hulpe ontrieft / sonder de welcke noch de Engelschen / noch de Hollanders hunnen Coop-handel in Indien dzijven konnen. Maer dit en is hier niet verhaelt / met een intentie / om de Nederlandtsche Natie te bes waren met dese wzeede pzocduren / maer alleen die persoonen die sulcke Bazbarissche Tyzannye gecoffent hebben ; de welcke / soo wy willen geloof gheven / aen een van hunlieden eygen Autheurs / niet en zijn van de beste van hun Natie. Want de Majoors (als desen Autheur seyt) gebzuycken Indien als een Tucht-huys / om hunlieden Kinderen ende maetschap / die Deuch-nieten ende verquisters zijn / daer te leeren menageeren : Want als sy in haer Vaderlandt niet en konnen in den toom gehouden werden / soo sentmense nae Indien / alwaer sy met offitien ende plaetsen van Gouvernementen versien werden. Ja / seyt hy / sy nemen daer soodanige Fiscalen die nopt gestudeert / nochte de Wetten gesien hebben. Soo dat het niet vzeemt en is / dat sulcke persoonen niet en pzocedeeren met sulcke Justitie ende moderatie als in de Nederlanden by de uytgelesenste vande Natie ghebzuyckelijck is. Ende dit accozdeert wel met het seggen van onse Hoozlieden van credijt / die onlangs van Amboyna quamen / dewelcke getuyghen / dat van alle de ghene die aldaer inden Raedt sitten / soo wel den Fiscael als de andere / daer en is by na niet een / uytgenomen den Gouverneur (den welcken bedacht is) die een hayr om sijn mondt heeft / ende dat den meestendeel van hun sim bozsch / dzunckene ende ghebausscheerde persoonen : Doch moeten des niet teghenstaende soo wel ober onse Enghelsche / als ober de arme Indianen aldaer Rechters zijn.

Om nu wederom te keeren tot desen Autheurs pzobatie / met de welcke hy wilde susspiceren / dat daer geen Excès en was gebzuyckt in de pzocduren ; soo behelpt hy hem ten laetsten met een Argument by maniere van verghelijckinghe / van die Wet die in Engeland is / om de Menschen doot te persen : 't welcke / seyt hy / is grooter wzeethept / dan de maniere van pijnighen / die de Duytschen tot Amboyna ghebzuyckt hebben / ende wozdt soo wel vande Enghelsche Autheurs als andere booz dammabel ghehouden. Maer laet ons eens besien / hoe pertinentelijck dat dit stuck dan doot te persen ghealleghcert is om / hunlieder tozturen te justificeren / aenghesien dat niemant in Enghelandt gheperst wozdt / om dat hy niet en wil beliennen (het welcke in Duytslant de oozsake is vant pijnighen.) Maer de oozsake waerom dat pemandt gheperst wozdt / is om dat hy opstinatelijck weyghert / ghesensureert te wozden / ende houdt de Rechters die hem by de Wet geappointeert sijn / als incompetent. Het welck hy meestendeel doet / om dat sijn goet niet verbeurt en soude zijn / het welcke (ten sy dooz desen ghemeenen koers van bezoeninge) niet en kan gheconfisceert wozden. Maer wat is dit tot het punt van Confessie booz de loocheninghe / waer van de Duytschen de Tozture ghebzuycken ende daer en is nimandt die hun blameert / om datse daer inne hun lieden pzocederen volgen na de Wetten van hun Landt;

noch-

nochte oock en is daer niemandt die hun executie bestraft / in de welcke sy de armen / beenen / ende dyen vande misdadige breken / ende setten se op een staedt / het welcke vast ghemaeckt is op een staecke / om daer langhsaemelijck / ende pijnelijck te sterven : welcke Executie veel vreeselijcker is / dan het persen vande Engelsche / het welcke soo haest gedaen is / ende selden ghebruyckt wert. Maer waerom en geeft hy niet te kennen / wie d'onse ende andere uptheemsche Autheuren zijn / die dese onse maniere van executie condemneren ? Laet hem dit noch doen / ende hy sal nochtans meer Autheuren van sijn eyghen Landt hebben / die hun maniere van pijnighen condemneren. Ock soo en beklaghen hun de Engelsche niet teghens hunlieder coers in't generael / maer over het onwettelijck ghebruyck van het selwighe : strijdende selfs teghens de Costuymen ende Wetten vande gheuniceerde Prouintien.

Ten laetsten / soo wil desen Autheur ock dit Punt staende houden / dat daer weynigh ofte geen Torture gebruyckt en was in dese Processen : Wat de Torture was / ende hoese gedaen wiert / blijckt by de Enghelsche Relatie : Maer (seydt hy) dat hy weynighe ofte gheene en kan vinden inde Acten. Maer ingevalle dat hy het niet sien en wil ? ofte indien de Officieren van Amboyna het selvighe verweghen hebben. Ende sullen wy daerom niet ghelooben de ghene diese selfs gevoelt hebben ? Ofte en sullen wy niet ghelooben de ghene / die alhoewel sy ontslaghen waren / nochtans de andere hoozden schzeuwen ende roepen / ende die de lichamen van Johnſon, Clarcke, ende Tomſon saghen / ende die haere Relatie op hare cozpozale eeden bevestight hebben ? Dooz soo veele als aengaet de Acte vanden vijf-en-twintighsten van Febzuario / dewelcke desen Autheur hier neer ghestelt heeft : Dat en kan gheen oprechte Acte zijn ; want in deselve wert gheseght / dat op dien dagh alle de Enghelsche een voozeen ghexamineert waeren / ende dat sommighe booz de Torture / ende sommighe nae deselve de daedt bekenden. Daer het nochtans niet alleenlijck en blijckt by de Enghelsche Relatie / maer ock selfs by desen Autheur op het voozgaende bladt / datse niet alle geexamineert en waren op den voozseyden 25. Febzuarij ; Maer dat de examinatie continueerde ses daeghen naer malkanderen / tot op den derden dagh van Maert incluis. Hoe konde dan de Acte van den 25. Febzuarij al haer Confessien verbatten ? Hier by kanmen lichtelijck speuren / wat gheloove men magh geven tot dese Acten / ofte anderſints tot desen Autheur. Hy vertelt ons ock hier in't voozby gaen wat deliberatie daer was in den Raet ; aengaende de straffe / of die mochte ghedelayeert / of de sake gheremoveert werden : Waer op datter besloten wiert / dat de executie nootsakelijck moest gheschieden in de plaetse vande misdaet / om eenen spiegel tot andere te zijn ; Ende dat het niet en mocht uptgheſtelt wozden / upt vreese dat de Conspirateurs (als hy hun noemt) meer aenhangers mochten krijgen / dan die alreede bekent waren / ende specialijck de Ternatans ende ander Indianen ontrent Amboyna. Dat is waer een slechten Deck-mantel / als of sy eenigen noot hadden / om de verborginge van de Engelsche met de Carnatanen te vreesen / wanneer de Engelsche op de verschepde Schepen vast in de Boeyen laghen. Maer het magh zijn / datse ock vreese hadden / dat eenighe Enghelsche Schepen daer mochten komen / want sy hadden dit haer eyghen Volck soo wijs ghemaeckt. Ende daer over / hebbende twee Schepen in Zee ghesien / soo riepen de Duytschen / ende hare vyze Bozgers

met

met luyder stemme/dat de Enghelsche daer quamen die 't Casteel souden hebben helpen willen innemen: Maer als dese Schepen gelandt waren/ soo bevonden sy dat se twee Schepen vande Hollanders waren die van Jaccatra quamen/met dewelcke daer een Brief quam/die den Presidենt vande Enghelsche Natie geschreven hadde/om Capiteyn Towerson, ende alle de andere Engelsche van Amboyna tot Jaccatra te doen komen. Desen Brief was gheopent ende gheleesen by den Duytschen Gouverneur/ter wijlen ons Volck noch gevanghen/ende niet geexecuteert en waren; Ende mochte hem wel verseeckert hebben/dat daer geen dooder dangier vande hulpe van de Engelsche Schepen te vresen en was/niet tegenstaende dat de Engelsche die gevanghen waren/ yet anders tercontrarie dooz middelen vande Cozture bekent hadden.

Een laetsten soo komt den Autheur tot de Sententie selve/ende treckt uyt de Acten van den negenden Meert: Dat het Collegie vande Rechters/zijnde alsdoen competent/ende den name des Heeren aenroepende/ ten eynde hy in dese hare dzoevighe vergaderinghe in haer herten wilde presideren/ende haer niet anders dan dat billick ende rechte soude geoordeelt zijn/inspireren/ soo dooets tot de Sententie quamen/ &c. Wie en weet doch niet/ datmen de Acte wel soo mach maken/ al wast sake dat daer geen Gebedt gedaen en ware? Ofte soo daer eenigh sulck Ghebedt gesepdt wierdt/ soo sullen nochtans de Proceduren wel overwoghen zijnde uytwijsen/dat het was gheluck Iesabels Vasten-dagh/ dewelcke een preparatie was/ om het valsche Oordeel tegens Naboth te geven. Doch soo en sullen evenwel de wijse ende onpartijdighe Rechters van dese gheheele sake/ niet te beter daer van gevoelen/ upt oorsake vande hypocrijtische Formaliteyten die daer in geobserveert werden.

Ende in 't leste van allen/ soo beslupt hy sijn Tractaet met een Justificatie/ja met eenen lof ende commendatie van de gheheele Procedure vande Duytschen tot Amboyna, tegens de Engelsche: Ende vindende niet met allen te berispen inde Duytschen/ soo aggraveert hy den mis daet ende schult vande Engelsche seer belachelijcken/ allegeerende dat desen aenslach was teghen de groote middelen van de Nederlandtsche Oost-Indische Compagnie/ in dier voegen/ als of een Conspiratie van hun te berooven (soo daer sulck eene geweest ware) moest noodsakelijck verraderp gheestimeert worden; Ende als of de intentie alleen in eenige andere mis daet/ dan verraderye capitael waer.

Aldus hebben wp geexamineert dese gesifte Justificatie van dat alder-onmenschelijckste ende verbloeckste proces van Amboyna, het welcke bestaet in een Doorreden die vol van valsche ende verfierde suspitien is; Ende in een verhalinghe vande gheschiedenisse/ dewelcke opgestelt is met bespottelijcke absurditepten/ contrarietepten/ ende onmoghelijcke dinghen: Als mede in een disputt van impertinente dinghen/ met verswijginghe vande bysondere redenen ende gronden/ daer de Engelsche hare bewaernissen mede bewijsen.

Alle het welcke bewijst het seggen van Papinian waer te zijn/ teweten/ dat Paricidien lichter konnen gedaen/ dan verdedicht werden.

EYNDE

die 't Casteel sonden
ande waren/ soo
n Jaccatra quamen/ met
e Engheleschs Natie
ere Engelsche van
eopent ende ghelesen
gevanghen/ ende met
t hebben/ dat daer
te wesen en was/ met
pet anders ter contrar

entie selve / ende tre
ie vande Rechters / sijn
peyende / ten ende
psesideren / ende haer
inspireren / soo
et / datmen de Acte
t gedaen en ware ? G
n nochtans de Procedu
k Isabels Dasen-dagh
deel tegens Naboth
ndighe Rechters van
sake vande hypocrijtsche

eractaet met een Justificat
Procedure vande Phyps
e niet met allen te beriss
de selfsuit vande Engelsc
was teghen de groote
nie / in dier voegen / als
reene geweest ware / meest
e als of de wrenne allee

stificatie van dat alder-
, het welcke bestaet in
n is : Ende in een ver
t bespottelijcke afbeel
Als mede in een dispu
sondere redenen ende
sen.
waer te zijn / te weten / dat
erden.

E

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PRV 07194-05
SUHANDI
PERPUSTAKAAN NASIONAL

